

* * * * *

KIZILTEPE

**İBN-İ SİNA MESLEKİ VE
TEKNİK ANADOLU LİSESİ**

**TARİH - 9
DERS NOTLARI**

MURAT GÜNDÜZ

2023 – 2024

* * * * *

TARİHİN TANIMI

TARİH: Geçmiş zamanlarda yaşayan insan topluluklarının her türlü faaliyetlerini (ya da *Tarihi bir olayı*); *yer ve zaman* bildirerek, *sebep-sonuç* ilişkisi içinde, *bilimsel bir metod* ile tarafsız bir şekilde inceleyen bilim dalıdır.

- ❖ **Tarihi Olay:** Sonuçları bakımından büyük insan topluluklarını etkileyen önemli olaylardır.

Bir Olayın Tarih Biliminin Konusu Olması İçin Şu Özelliklere Sahip Olması Gerekir

- * Geçmişte yaşanmış olması
- * Üzerinden belli bir sürenin geçmiş olması
- * Meydana geldiği yerin belirtilmesi
- * Gerçekleştiği zamanın bilinmesi
- * İnsan topluluklarını etkilemesi

TARİH BİLİMİNİN YARARLARI (Tarihi öğrenmek niçin önemlidir)

- * Geçmişteki olaylardan dersler alarak günümüzde olaylar karşısında nasıl davranılacağı konusunda fikir edinilmesi.
- * Vatan ve millet kavramlarının öğrenilmesi, milli birlik ve beraberlik, sorumluluk ve vatandaşlık duygularının gelişmesi.
- * Günümüz yöneticilerinin geçmiş dönemlerdeki yönetim birikimlerinden faydalanılması.
- * İnsanların geçmişleri ile ilgili sorularına cevap bulunarak meraklarının giderilmesi.
- * Geçmişteki kültür, sanat, mimari, bilim, ekonomik durum vs. alanlarındaki birikimlerden faydalanılması.
- * Çeşitli olaylar arasında ilişki kurup, mantık yürüterek sonuca varabilme yeteneği kazanılması.
- * Uygarlığın tüm toplumların katkısıyla oluştuğu bilincinin oluşması, böylelikle bireylerin ortak değerlere sahip çıkarak din, dil, ırk gibi ayrımlara girmeden barış içinde yaşamayı öğrenmesi

TARİH BİLİMİNİN ÖZELLİKLERİ

- * Geçmişteki olayları inceler
- * Olaylar, insan toplulukları tarafından meydana getirilir.
- * Belgelere (kaynaklara) dayanır.
- * Yer ve zaman belirtilir
- * Sebe-sonuç ilişkisi ortaya konur.
- * Tarihçi tarafsızdır, tarafsız olmalıdır.
- * Tarihi olaylar tekrarlanamaz.
- * Tarihte deney ve gözlem yapılamaz.
- * O devrin şartları ve değer yargıları iyi bilinmelidir.
- * Araştırma, mümkünse olayın geçtiği yerde yapılmalıdır.

TARİH BİLİMİNİN YÖNTEMİ – BASAMAKLARI

* Tarih bilimin diğer bilimlerden en önemli farklarından bir tanesi araştırmalarından “deney ve gözlem” metodunu kullanamamasıdır. Bu sebeple geçmişteki insanı ilgilendiren tarihi olayları kendine has bir yöntem ile araştırmaktadır. Bu yöntemle göre genel olarak aşağıdaki şu basamaklar izlenir.

1- TARAMA (kaynak arama) : Belge veya kaynakların bulunarak araştırmaya başlama safhasıdır.

- ❖ **Kaynak (Belge):** Tarihi bilgi veren her türlü malzemeye kaynak (belge) denir.

* Kaynaklar oluştuğu döneme ve tarihinin kullanım önceliğine göre Birinci elden kaynaklar ve ikinci elden kaynaklar şeklinde gruplara ayrılır.

a-Birinci elden kaynaklar:

- *Olayın geçtiği döneme ait belge ve buluntulardır: Kitabe, abide, arkeolojik buluntu, para vb
- *Tarihi olaylar hakkında aracısız bilgi veren kaynak-lardır.
- *Olayı doğrudan yaşayan gören veya çağdaş olanların verdikleri bilgilerdir.
- *O döneme ait o dönemi anlatacak materyallerdir.

b-ikinci elden kaynaklar:

- *Tarihi kaynaklar kullanılışlarına göre iki türdür.
- *Olayın geçtiği döneme yakın ya da o dönemin kaynaklarından faydalanılarak meydana getirilen eserler-dir.

Kaynakların Sınıflandırılması

a-Sözlü kaynaklar

*Halk arasında ağızdan ağıza söylenerek günümüze ulaşmış anonim bilgilerdir. (Destanlar, mitoslar, efsaneler, atasözleri vs.).

b- Yazılı kaynaklar: Tarih devirlerinin aydınlatılmasında yararlanılan kaynaklardır.

*Yazıtlar (kitabe), tabletler, -Kitaplar (Tarih kitapları, biyografi, otobiyografiler, monografiler)

*Resmi belgeler (Ferman, berat, antlaşma vs.)

c- Sesli ve görüntülü kaynaklar -Resimler, fotoğraflar, filmler, video bantları vb..

d-Gerçek eşya ve nesneler: Arkeolojik buluntular ile tarihî eşya ve nesneler. (İskeletler, heykeller, taş ve seramik kaplar vs.).

2- TASNİF (sınıflandırma) : Kaynakların amaca uygun olarak; zamana, yere ve konuya göre bölümlere ayrılarak sınıflandırıldığı safhadır. Böylece yazılacak olan tarihi olayın bölümleri oluşturulur ve planı ortaya çıkar.

3- TAHLİL (çözümleme-analiz) : eldeki bilgilerin analiz edilerek, kullanılabilir duruma getirilmesi aşamasıdır.

4- TENKİT (eleştiri) : Kaynakların yeterliliği, gerçekliği ve ikna gücünün eleştirildiği safhadır.

❖ **İç Tenkit:** Bir kaynağın içeriği hakkında (bilgilerin gerçekliği, inandırıcılığı vb.) yapılan eleştiridir.

❖ **Dış Tenkit:** Kaynağın sahte olup olmadığı ve gerçekliği ile ilgili yapılan dış eleştiridir.

5- TERKİP (sentez) : Bütün çalışmanın sonunda bilgilerin bir araya getirilmesi aşamasıdır.

TARİHİN TASNİFİ (Tarihin Sınıflandırılması)

* Tarihin tasnif edilmesinin amacı, Tarih öğrenimini kolaylaştırmak içindir.

Sınıflandırma çeşitleri:

1* Zamana göre sınıflandırma - **örnek:** 19. yy. Tarihi, İlkçağ Tarihi, vb.

2* Mekana göre sınıflandırma - **örnek:** Asya Tarihi, Türkiye Tarihi vb.

3* Konuya göre sınıflandırma - **örnek:** Dinler Tarihi, Hukuk Tarihi vb.

TARİHE YARDIMCI OLAN BİLİM DALLARI

* Tarihe yardımcı bilim dallarının bazıları şunlardır:

1-Coğrafya: Yeryüzündeki coğrafi olayların insan faaliyetlerine etkisini ortaya koyar.

2-Arkeoloji: Su ve toprak altında kalmış eserleri Tarih ve sanat açısından inceler. Özellikle yazılı belgelerin bulunmadığı ve yetersiz kaldığı dönemleri aydınlatır.

3-Kronoloji: Olayların zamanını belirler ve onları oluş sırasına göre sıralayarak tarihi olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı kolaylaştırır.

4-Diplomasi: Antlaşmalar, mektuplar, emirnameler, fermanlar, tapular ve fetihnameler gibi yazılı belgeleri inceler.

5-Heraldik: Armaları inceleyerek devletlerin özellikleri hakkında bilgiler verir

6-Etnografya: Toplamların yaşayışlarını, hayat tarzlarını, örf ve adetlerini inceler.

7-Antropoloji: İnsan ırklarının kökenlerini, özelliklerini ve yeryüzüne dağılışlarını inceleyerek aralarındaki kültürel gelişim farklılıklarını açıklamaya çalışır.

8-Nüvizmatik: Eski madeni paraları inceler

9-Paleografi: Eski yazıları ve alfabeleri çözer.

10-Filoloji: Dillerin zaman içinde geçirdiği değişimi, diller arasındaki akrabalık bağlarını ve etkileşimleri ortaya çıkarmaya çalışır.

11-Epigrafi: Tarihi yapılar, anıtlar ve mezar taşları üzerindeki yazıları inceler.

12-Kimya: "Karbon 14" yöntemiyle tarihi nesnelerin yaşının hesaplanmasında tarihe yardımcı olur.

TARİHİ OLAYLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tarihi bir olayı değerlendirirken;

* Olaylar tek bir sebebe dayandırılmadan, **bütün sebepleriyle birlikte olabildiğince geniş bir pencereden değerlendirilmelidir.**

* Kendi duygu ve düşüncelerimizi işin içine katmadan, **“tarafsız”** bir şekilde değerlendirmek gerekir.

* Tarihi olayları; günümüz şartları ile değil, **“olayın geçtiği zamanın şartları içinde değerlendirmek gerekir”.**

TARİHİ BİLGİLERİN DEĞİŞEBİLİR ÖZELLİĞİ

*Tarihte bilgiler **“değişebilir”** özelliğe sahiptir. Çünkü araştırmalar sonucu elde edilen yeni bir bilgi, eski bilgiyi değiştirebilir.

Örneğin; Yakın bir geçmişe kadar Osmanlı’daki ilk paranın Orhan Bey döneminde basıldığı belirtilirken, Daha sonraki araştırmalarla ortaya çıkan yeni bir paranın Osman Bey dönemine ait olduğu görüldü. Böylece mevcut bilgi değişti.

ZAMAN VE TAKVİM

❖ **Takvim:** Zamanı; yıllara, aylara ve günlere bölme yöntemidir.

*İnsanlar zamanı ölçerken, ölçü aracı olarak güneşi ve ayı kullanmışlardır.

***Güneş**’i kullananlar, dünyanın güneş etrafında bir tam dönüşünü esas almışlardır. **(365 gün 6 saat – Güneş Takvimi)**

***Ay**’ı kullananlar ise, ayın dünyanın etrafında 12 kez dönüşünü esas almışlardır. **(12 x 29,5 = 354 gün – Ay Takvimi)**

*Tarihte;

-----→ İlk güneş takvimini **“Mısırlılar”**

-----→ İlk ay takvimini ise **“Sümerler”** kullanmışlardır.

*Her toplum kendi takvimini oluştururken, kendileri için önemli saydıkları bir günü başlangıç olarak seçmişlerdir. Örneğin; Romalılar, Roma’nın kuruluşunu, Müslümanlar ise Hicreti başlangıç olarak kabul etmişlerdir.

Türklerin Tarih Boyunca Kullandıkları Takvimler

Türklerin tarih boyunca kullandığı takvimler şunlardır:

- * Oniki hayvanlı Türk takvimi
- * Hicri takvim
- * Celali takvim
- * Rumi takvim
- * Miladi takvim

1- Oniki Hayvanlı Türk Takvimi:

- * Güneş yılı esaslıdır, bir yıl 365 gündür.
- * **Her yıl bir hayvan adıyla anılır.**
- * 12 yılda bir devir yapar.
- * İslamiyetten önceki bazı Türk devletlerinin kullandığı takvimdir.
- * Türklerden başka Çinliler ve Tibetliler tarafından da kullanılmıştır.

2- Hicri Takvim:

- * Ay yılı esaslıdır, bir yıl 354 gündür.
- * **Kameri (Ay) Takvim** olarak da bilinir.
- * Hicret Olayını (622) başlangıç yılı olarak kabul etmiştir.
- * **Hiz. Ömer** döneminde oluşturulmuştur.
- * Günümüzde dini gün ve bayramların hesaplanmasında, hala bu takvimi kullanılmaktadır.

3- Celali Takvim:

- * Güneş yılı esaslıdır, bir yıl 365 gündür.
- * Hicret olayını (622) başlangıç yılı olarak kabul etmiştir.
- * Başlangıç yılı Melikşah’ın başa geçtiği **1079 yılı** kabul edilmiştir.
- * Babür Devleti ve Harzemşahlar tarafından da kullanılmıştır.

4- Rumi Takvim:

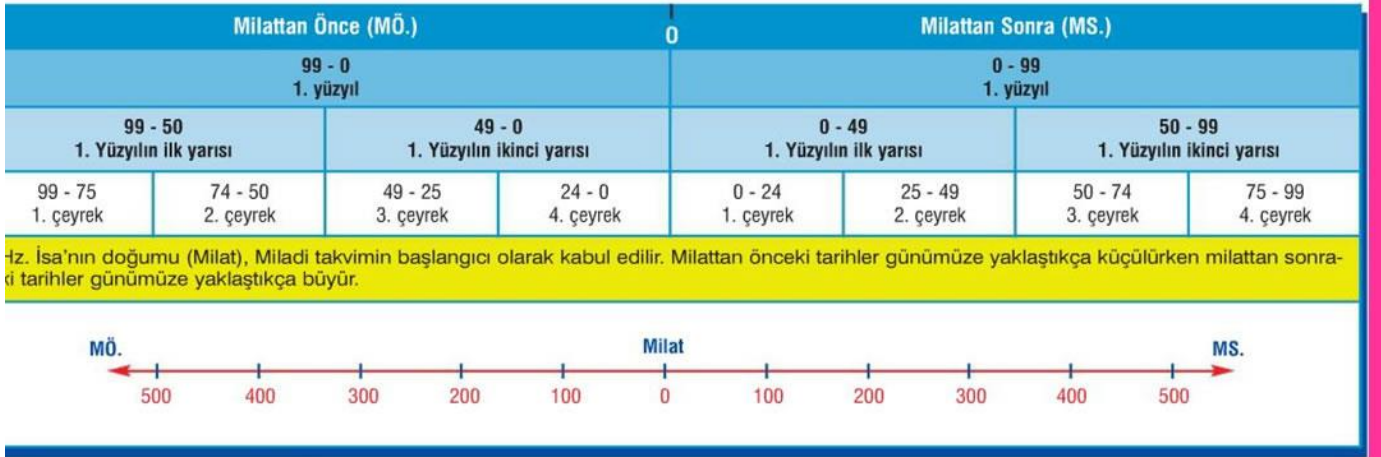
- * Güneş yılı esaslıdır, bir yıl 365 gündür.
- * Osmanlı Devleti'nde sadece **maliye alanında** kullanmak üzere 1678 yılında hazırlanmıştır.
- * Başlangıç yılı olarak, Hicret olayı (622) kabul edilmiştir.
- * 1839-Tanzimat Fermanı ile birlikte kullanılmaya başlanan bu takvimde yılbaşı "**1 Ocak**" tır.

5- Miladi Takvim:

- * Güneş yılı esaslıdır, bir yıl 365 gündür.
- * **Gregoryen Takvimi** olarak da bilinir.
- * Hz. İsa'nın doğumu olan Milat'ı (sıfırı) başlangıç olarak kabul ettiğinden dolayı, "Miladi Takvim" olarak anılmaktadır.
- * Temeli Mısırlıların kullandığı Güneş yılı esaslı takvime dayanmaktadır.
- * Romalılar ve Papa 13.Gregorious tarafından geliştirilen bu takvimde yılbaşı "**1 Ocak**" tır.
- * **1926'dan beri**, bu takvimi ülke olarak kullanılmaktadır.

MİLAT VE YÜZYIL KAVRAMLARI

- *Yüzyılların sınıflandırılmasında "milat" kavramı dikkate alınır.
- *Hz İsa'nın doğumu "**milat (başlangıç)**" kabul edilmiştir.
- *Hz. İsa'nın doğumundan önceki yıllara "**MÖ (milattan önce)**", sonrasına da "**MS (milattan sonra)**" denir.
- *Yüzyıl kavramı teorik olarak "**00**" ile biten yıl ile başlar, "**99**" ile biten yıl ile biter ve "yüzyıllık dönem" anlamında kullanılır. Bu kavram XVI. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

*Herhangi bir tarihi yüzyıl olarak okuyabilmek için tarihi gösteren sayının son iki rakamı atılır. Baştaki rakamlara bir sayı ilave edilir. Atılan iki rakama göre de yüzyılın yarısı ve çeyreği tespit edilir.

* **Örneğin:** 1453 İstanbul'un fethi ile ilgili olarak;

- > 1453 yılının son iki rakamı atılır.
- > 14 rakamına bir sayı ilave edilir: **14 + 1 = 15. yy.**
- > 53 rakamı ise yüzyılın ikinci yarısı ve üçüncü çeyreğini ifade eder.
- > **Buna göre**, 1453 = 15. yüzyılın ikinci yarısının üçüncü çeyreğidir.

İNSANLIĞIN SERÜVENİ KAYIT ALTINDA

- ❖ **Tarih Yazıcılığı:** Tarihi olayların, Tarihçiler tarafından kaydedilmesi işidir.
- ❖ **Heredot:** Tarihin babası (ilk Tarihçi) olarak kabul edilen, Yunan Tarihçidir.

*Yazının icadından itibaren toplumlar tarihi olayları kayıt altına almaya başlamışlardır

* Tarih yazıcılığının ilk örnekleri şunlardır:

- Hititler'de -----→ **Yıllık (Anal)**
- Ruslar'da -----→ **Kronik**
- Kök Türkler'de -----→ **Kitabe (Yazıt)**
- Osmanlılar'da -----→ **Vakayiname**

- ❖ **Yıllık (Anal):** Hititlerin yıl içerisinde yaşanan olayları kaydettikleri belgelerdir.
- ❖ **Vakayiname:** Osmanlılarda; dönemin olaylarının kaydedildiği belgelerdir.
- ❖ **Vakanüvis:** Osmanlılarda; dönemin olaylarını kaydeden resmi devlet tarihçilerine “Vakanüvis” denirdi.

TARİH YAZICILIĞI ÇEŞİTLERİ

1- Hikayeci (Rivayetçi) Tarih Yazıcılığı

- * İlkçağ'da ortaya çıkmıştır.
- * Bu anlayışa göre olaylar hikaye yolu ile anlatılmış ve daha çok efsanelere yer verilmiştir.
- * Yer ve zaman genel olarak belirtilmiş ancak olayların sebep-sonuç ilişkisi tam olarak kurulamamıştır.
- * İlk temsilcisi “**Heredotos**” tur.
- * 18.yy’a kadar Avrupa ve İslam dünyası tarihçiliğinde eserler bu anlayışla yazılmıştır.

2- Öğretici (Pragmatik - Faydacı) Tarih Yazıcılığı

- * Okuyucuya Tarihi olaylardan dersler çıkarmak, milli değerleri benimsetmek amacıyla ortaya çıkan yazıcılık türüdür.
- * İlk Temsilcisi, Thukydides (**Tukidides**) ‘ dir.
- * Öğretici tarih yazıcılığına Avrupa’da ve ülkemizde 19. yüzyıla kadar devam edilmiştir.
- * Tukidides’e göre bizzat görülen ve insanların başından geçen olaylar doğru yazılabilir. Bu anlayışta başarısızlıklar birkaç cümle ile yazılmış, başarı ve kahramanlıklara büyük yer verilmiştir.

3- Araştırmacı Tarih Yazıcılığı

- * Olayların neden ve sonuçları derinlemesine incelenir.
- * Tarihi olayların oluşumunda etkili olan dönemin sosyal, dini, ekonomik ve siyasi yapısı ayrıntılarıyla ele alınır.
- * Tarihi olaylar, yer-zaman ve neden-sonuç ilişkisi içinde verilir.
- * Araştırmacı tarih yazıcılığı 19.yy’da doğmuştur.
- * Bu tarih yazıcılığında tarihi olaylar kaynaklara dayalı olarak araştırılır.

4- Sosyal Tarih Yazıcılığı

- * Tarihi olayların tek bir neden ve olgu üzerinden değil; sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve fıkri bir çok etken dikkate alınarak bilinebileceği kabul edilir.
- * Bu tarz yazıcılık, tarihi olaylardan genel sosyal kanunlara ulaşmaya çalışır.
- * Öğretici tarihin duygusal yönlerine yer vermeyen, öğüt ve nasihat amaç edinmeyen tarih yazıcılığı türüdür.
- * Günümüzde, araştırmacı ve sosyal tarih yazıcılığı tarihçiler tarafından diğerlerine göre daha yaygın olarak tercih edilmektedir.

İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

İNSANLIĞIN İLK İZLERİ

- * **Yazıdan önceki dönemin aydınlatılabilmesi için en önemli unsur arkeolojik araştırmalardır.**
- * Günümüzden yaklaşık 2,5 milyon yıl önce Dünya, buzullarla kaplı olduğu için insan yaşamına uygun değildir.
- * Buzulların yavaş yavaş erimeye başlamasıyla birlikte özellikle kuzey yarım kürenin bazı alanlarında ılıman iklim kuşakları oluşmuş, doğal çevre insan yaşamına uygun hale gelmiş ve ilk yerleşme ile ilgili hareketlilikler bu kuşakta görülmeye başlanmıştır.
- * 12 bin yıl önce Anadolu’nun güneydoğusunda ve Mezopotamya’da “**Bereketli Hilal**” olarak da adlandırılan bu coğrafyada iklim giderek insan yaşamına uygun hale gelmiş ve bu bölgede nüfus artmaya başlamıştır.

İlk İnsanların Hayat Tarzı ve Geçim Kaynakları

- * Yazının icadından önceki dönemde insanın hayat tarzı avcılık ve besin toplayıcılığı şeklinde tüketici,yabani tahılları ıslah ederek kendi kontrolünde planlı bir tarımsal faaliyete başlaması ile üretici hale gelmiştir.

- * Anadolu'daki birçok yerleşim bölgesinde yapılan kazı çalışmaları sonucunda MÖ 9.000'lerden itibaren üreticiliğin başladığı görülmektedir.
- * Çayönü Höyüğü (Diyarbakır) ve Cafer Höyük (Malatya) yerleşkelerinde dünyanın en eski buğday türlerinden birisi olan "Emmer evcil buğdayı"nın bulunması buna örnektir.
- * MÖ 8.500'lerde Urfa ve Diyarbakır çevresinde buğday tarımının başlamış olması, tahılın ana vatanının Anadolu olduğunu ortaya koymaktadır.
- * Yazıdan önceki dönemde insanlar, mağara ve kaya sığınakları içinde küçük gruplar halinde, tarımla birlikte kulübe şeklindeki barınaklarda yaşamaya başlamıştır.
- * "Megaron" tipi evler İzmir'deki Limantepe ve Baklatepe höyüklerinde görülür.
- * İlk insanlar, kullandığı araç-gereçlerini Kabataşlardan, obsidyen ve kemikler, toprak kullanımı ile pişirilmiş topraktan, zamanla araç-gereç teknolojisi gelişmesi ile "mikrolit" adı verilen malzemelerden ve son olarak ta madenlerden yapmaya başladılar.

Yerleşik İnsan ve Medeniyet

* Yerleşik yaşama ve medeniyete ait ilk yerleşim merkezleri yazıdan önceki dönemde görülmektedir. Anadolu'da Göbeklitepe, Çatalhöyük ve Çayönü gibi yerleşim yerleri bu dönemi aydınlatan önemli yaşam bölgeleridir.

1) **Göbeklitepe:** Şanlıurfa kent merkezinin 18 km kuzeydoğusunda, Örencik köyü yakınlarındadır.

* Göbeklitepe Günümüze kadar keşfedilen en erken tarihli dini mimaridir.

* "UNESCO Dünya Mirası" listesine alınmıştır

2) **Çatalhöyük:** Anadolu'da yazıdan önceki dönemi en iyi yansıtan yerleşim alanlarından bir diğeri ise Konya'nın Çumra ilçesi yakınlarında bulunan Çatalhöyük yerleşkesidir.

* Köy yaşamından kentsel hayata geçişin önemli bir kanıtıdır

* Çatalhöyük, günümüzde "UNESCO Dünya Mirası" listesinde olan önemli bir yerdir.

3) **Çayönü :** Anadolu' bulunan Diyarbakır'ın Ergani ilçesi sınırlarındaki Çayönü'de önemli bir merkezdir.

* Çayönü Yakın Doğu'daki köy yerleşmelerinin ilk örneğidir

Sözlü Kültür

- * Yazının icadından önce insanlar, toplumsal hafızalarını sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarmış ve bu yolla korumuştur.
- * Eski Yunan'da mit ve efsane anlatıcıları, Türklerde ozan ve aşık, Afrika'da topluluğun en yaşlıları; bu aktarım görevini üstlenmiştir.
- * Yine toplumların sözlü anlatımlarındaki tufan ve yaratılış hikayeleri benzerlik göstermektedir.

Tarih Öncesi Çağlar Ve Tarih Çağları

❖ **Çağ:** İki önemli olay arasındaki döneme "çağ" denir.

* Tarih çağları "yazının icadı (M.Ö 3200)" ile başlar. Yazının icadından önceki döneme "tarih öncesi çağlar", yazının icadından sonraki döneme ise "tarih çağları" denir.

NOT: Anadolu'da ilk yazılı belgeler "Kayseri – Kültepe"de bulunmuştur.

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR		TARİH ÇAĞLARI			
TAŞ ÇAĞI	MADEN ÇAĞI	İLK ÇAĞ MÖ 3200 MS 375	ORTA ÇAĞ 375-1453	YENİ ÇAĞ 1453-1789	YAKIN ÇAĞ 1789-
1. Eski Taş Çağı 2. Orta Taş Çağı 3. Yeni Taş Çağı	1. Bakır Çağı 2. Tunç Çağı 3. Demir Çağı	Yazının icadından Kavimler Göçü'ne kadar olan dönem kapsar.	Kavimler Göçü'nden İstanbul'un Fethi'ne kadar olan dönem kapsar.	İstanbul'un Fethi'nden Fransız İhtilali'ne kadar olan dönem kapsar.	Fransız İhtilali'nden günümüze kadar olan dönem kapsar.

Tarih Öncesi Dönemlendirme

* Yazının icadından önceki dönem olan tarih öncesi devirler sınıflandırılırken insanların kullanmış oldukları araç-gereç ve madenlerden yola çıkılmıştır.

* Tarih öncesi Çağlar: Taş Çağı ve Maden Çağı şeklinde dönemlendirilmiştir.

* **Yazının icadıyla birlikte tarihi çağlar başlamıştır.** Taş Çağı; Eski Taş, Orta Taş ve Yeni Taş Çağı olmak üzere kendi içinde çağlara ayrılırken **Maden Çağı** da; Bakır, Tunç ve Demir Çağı olarak dönemlere ayrılmıştır.

* Dönemlendirmede; üretim ve yerleşme biçimiyle yaşam koşulları etkili olmuştur.

* Tarih öncesi devirlerin, başlangıç ve bitiş zamanları bölgelere göre farklılıklar gösterir.

- **Eski Taş = Paleolitik = Kaba Taş Devri**
- **Orta Taş = Mezolitik = Yontma Taş Devri**
- **Yeni Taş = Neolitik = Cilalı Taş Devri**
- **Bakır Çağı = Kalkolitik Çağ** olarak da adlandırılmaktadır.

* **İnsanlığın en uzun devri, Paleolitik (Kabataş)** devirdir.

* Ateş, **Mezolitik devir**de bulunmuştur

* Üretim, Tarım ve ilk köy yerleşimleri, **Neolitik dönemde** ortaya çıkmıştır

* İlk kullanılan maden **Bakır**'dır

* Bakır devrine Kalkolitik yani Bakırtaş devri de denir

* Demir devrinin sonunda **Yazının bulunmasıyla, Tarih öncesi dönem sona ermiştir.**

* Konya, Akşehir Dursunlu fosil yatakları, Anadolu'da insan varlığına ilişkin kalıntıların ele geçirildiği en eski buluntu yeridir

* İstanbul, Yarımburgaz Mağarası'na günümüzden 270 bin-390 bin yıl önce ilk insanların yerleştiği tespit edilmiştir.

* Antalya, Karain Mağarası, Anadolu'da insana dair en eski kemik kalıntılarını barındırması açısından çok önemlidir.

YAZININ GELİŞİMİ

* İlk Çağ'da Mezopotamya'daki dini inanışlar etkisiyle Sümerler, mabet (Ziggurat) ekonomisinin zorunluluğu ile sembol yazısını (piktograf) icat etti.

* Sümerlerin kullandığı ilk yazılı kil tablet örneklerine Uruk kentinde rastlanmıştır.

* İşaretler çiviye benzetildiği için bu yazıya "**çivi yazısı**" denmiştir.

NOT: Sümerlerde, okullara "**Tablet Evi**" adı verilmekteydi. Okuma yazma öğrenmek isteyen öğrenciler bu okulda kil parçaları üzerine aynı heceleri tekrar tekrar yazarak yazı yazmayı öğrenmeye çalışırdı. Sümerler, öğretmene tablet evinin babası, öğrenciye ise tablet evinin oğlu demiş ve okulu bir aile ocağı gibi kabul etmiştir

Yazılı Kültürün Başlaması

* **Yazının icadı, "tarihi devirlerin başlangıcı" kabul edilir.**

* Sümerlerden sonra çivi yazısı Akad, Babil, Asur, Hitit ve Urartu gibi medeniyetler tarafından geliştirilmiştir.

* "**Hiyeroglif yazısı**"nı kullanan Mısırlılar, yazı aracı olarak papirüs ve fırça gibi araçlar kullanmıştır.

* Mısır yazısı, 24 sessiz harften oluşan Fenike alfabesinin gelişmesine de model olmuştur. Bu alfabaden Sami, sonrasında da Latin alfabesi geliştirilmiştir.

* İlk kez Bergama'da hayvan derisinden üretilen parşömenler birleştirilerek kitap haline getirilmiştir.

* Çin medeniyeti ise parşömeden daha ucuza mal olan tekstilden yapılan kağıdı üretmiştir.

İlk Çağ'da Bilim

- * Bilim, insanlığın ortak ürünüdür ve kökleri ilk insanlara kadar uzanır.
- * Tarihi süreç içinde Mısır, Yunan, Çin, Hint, İran, Arap ve Türk gibi milletlerden bilim insanlarının çalışmaları, medeniyetin gelişmesine katkı sağlamıştır.
- * İlk insanlar, doğa ile ilişkisinde basit teknik becerileri kullanmıştır.
- * Gökyüzü olaylarının izlenmesi, kaydedilmesi ve yorumlanması; günümüz modern astronomi bilimine temel oluşturmuştur.
- * Modern astronomideki **matematiksel dayanaklar ilk defa Mezopotamya'da kullanılmıştır.**
- * Mezopotamya uygarlıkları, **"ziggurat"** adı verilen tapınaklarda gözlem yaparak gök biliminde bilimsel gözlem yöntemi- ni keşfetmiş ve bilgileri tablolaştırmıştır.
- * Ay ve Güneş tutulmalarını hesaplayan, Amasya'da yaşamış ve coğrafya konusunda çalışmış **"Strabon (Sıtreybın)"**, Anadolu ve çevresinde yaptığı geziler sonucunda on yedi bölümden oluşan **"Coğrafya"** isimli eseri yazmıştır.

İLK ÇAĞ'DA BAŞLICA MEDENİYET HAVZALARI

İran Medeniyeti

- *Medler ve Persler İran'da kurulan en önemli devletlerdir.
- *M.Ö 7. yy'ın ortalarında İran'da bir devlet kuran Medler, Anadolu'da Kızılırmak kıyılarına kadar olan yerlerde egemen oldular.
- *Med Krallığının gelişmesi Persler tarafından durduruldu.
- *Pers Krallığı II.Kiyros'un yönetiminde Med Krallığına son verdiler.
- *Pers imparatorluğuna Büyük İskender son verdi.
- *Pers imparatorluğu mutlakiyetle yönetilirdi.
- *Persler çok düzenli ve gelişmiş bir orduya sahiptiler.
- *Persler, **"Zerdüştlük"** dinini benimsemiştir.
- *Bu dinde temel anlayış iyilikle kötülüğün mücadelesidir.
- *İyiliği **"Ahura Mazda"**, kötülüğü ise **"Ehrimen"** temsil ederdi.
- *Zerdüş dininin tapınakları **"Ateşgede"** dir.
- Satraplık uygulamasını Anadolu'da uygulamışlardır.
- Gelişmiş bir Posta teşkilatı kurdular

Hint Medeniyeti

- *Hindistan, Asya Kıtasının güneyine Hint Okyanusuna doğru uzanan büyük bir yarım adadır.
- *En önemli akarsuları **"İndus"** ve **"Ganj Nehri"**dir.
- *Bu iki nehir Hintliler tarafından kutsal kabul edilmiştir.
- ***Brahmanizm ve Budizm** burada doğmuştur.
- *Önceleri küçük devletler halinde yönetilen Hindistan'da, M.Ö 1500 yıllarında Hint-Avrupa topluluğu olarak da bilinen Ariler, **"Kast Sistemi"**ne dayalı bir devlet kurmuştur.
- *Hindistan'da güçlü bir devlet oluşturulamamıştır.
- *Hindistan prensliklere ayrılarak racalar tarafından yönetilirdi.
- *Matematikte **"Sıfırı"** ilk kez kullanmışlardır ancak bir sayı olarak kabul etmemişlerdir

KAŞT SİSTEMİ

- *Babadan oğula geçen, bir kişinin toplumsal konumunun yaşamı boyunca belirlendiği toplumsal bir düzendir.
- *Kastlar arasında evlilikler ve geçişler yasaklanmıştır.
- *Her kastın kendine özgü özellikleri vardır.
- *Kastın kuralına uymayanlar kasttan çıkarılmıştır.
- ***Brahman** (din adamları), **Kşatriya** (askerler), **Vaysiya** (çalışanlar), **Südra** (işçiler ve köleler) denilen sınıflardan oluşmuştur. Bu sistemin dışında kalanlara **"Parya"** denilmiştir.

Çin Medeniyeti

- *Asya Kıtasının güneydoğusunda yer alır ve geniş topraklara sahiptir.
- *Gelir kaynakları Tarım ve ticarettir.
- *Çin uygarlığının meydana gelmesinde Türk, Moğol ve Tibet kültürlerinin de etkisi olmuştur.
- *Çin genellikle hanedanlar tarafından yönetilirdi.
- *“Tanrının Oğlu” unvanını taşıyan imparatorlar kutsal kabul edilmiştir.
- *Dini bakımdan “Konfüçyüs” ve “Lao-çe” önemlidir. “Budizm” yaygındır.
- *Yazıları resim yazısıdır. Çinliler yazıyı Sang hanedanı zamanında kullanmaya başlamışlardır.
- *Çinliler kağıt üretiminde, ipekçilikte ve çinicilikte ileri seviyedeydi.
- *Barut, kağıt, matbaa, mürekkep ve pusulayı ilk kez Çinliler bulmuştur.
- *Tıpta Masaj ve Akupunkturu kullanmışlardır. Güneş lekeleri konusunda bilgi vermişlerdir

Mısır Medeniyeti

- *Afrika Kıtasının kuzey doğusunda yer alan, güneyi ve batısı çöllerle kaplı bir coğrafi yapıya sahiptir.
- *Mısır Medeniyeti, “Nil Nehri ve çevresinde” doğup gelişmiştir.
- *Mısır medeniyetinin çok fazla istila ve saldırılara uğramasının en önemli sebebi, bulunduğu coğrafi konumdur.
- *Mısır Krallığı “Nom” adı verilen şehir devletlerinin birleşmesiyle oluşmuştur.
- *Firavun adı verilen Mısır Kralları “Tanrının Oğlu” olarak nitelendirmekteydi ve yetkileri sınırsızdı.
- *Söyledikleri her söz tanrı buyruğu sayılır, yasa olarak kabul edilirdi.
- *Krallık babadan oğula geçerdi.
- *Firavunlara devlet yönetiminde yardımcı olan vezirler, katipler, memurlar vardı.
- *İlk çağda Mısırdaki bürokrasi oldukça gelişmişti
- *Memurlar asillerden seçilirdi.
- *Mısır’ın sembolü “piramitler” dir. Kralları için piramitler yapmışlardır.
- *İmar ve sulama işlerine önem verilmiştir.
- *“Papiros” adı verilen kağıt yapmışlardır.
- *Resim yazısı kullanmışlardır. (Hyeroglif)
- *Ölümden sonraki hayata inanırlardı. Bu inanç “mumyacılığı” geliştirmiştir.
- *“Güneş takvimini” bulmuşlardır
- *Geometri ve matematik gelişmiştir.
- *Tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma olan “Kadeş Antlaşması”nı Hititlerle yapmışlardır

MEZOPOTAMYA MEDENİYETLERİ

- * İlk çağda Fırat ve Dicle Nehirleri arasındaki bölgeye “Mezopotamya” denmiştir.
- * İlk çağda Mezopotamya’da kurulmuş olan beş önemli uygarlık (devlet) vardır. Bunlar;

- Akadlar
- Sümerler
- Asurlar
- Babiller
- Elamlar

1- SÜMERLER:

- *Mezopotamya uygarlığının temelini oluşturmuştur.
- *“Site” denilen şehir devletleri halinde yaşamışlardır.
- *En önemli şehirleri; “Ur, Uruk, Kiş, Lagaş”tır.
- *Sümerlerin başında “Patesi” veya “Ensi” adı verilen krallar vardır.
- *Sümerlerin “Ziggurat” adlı tapınakları vardır.
- *Ahiret inançları yoktu, çok tanrılı dine inanmışlardır.
- *Sümerlerin dünya uygarlığına en büyük katkıları yazıyı icat etmeleridir. (Çivi yazısı)

- * “Ay yılı esaslı takvimi” ilk kez kullanmışlardır.
- * “Yaradılış”, “Tufan”, “Gılgamış” adlı destanları vardır.
- İlk defa tekerleği icat ettiler.
- Aritmetik ve Astronomide ilerlediler. Pi (π) sayısını hesapladılar.
- Sabanı bulmuşlardır.
- İlk yazılı kanunları oluşturmuşlardır. Sümer Kralı **Urakagina**, MÖ 2375’te “tarihte bilinen ilk yazılı kanunları” çıkarmıştır.
- Mimaride kerpiç kullanmışlardır.

2- AKADLAR:

- * Arap asıllı bir kavimdir.
- * Mezopotamya’da “**Agade**” isimli başkent olmak üzere kurulmuştur.
- * En güçlü dönemleri “**Kral Sargon**” dönemidir.
- * Tarihte “**ilk düzenli ordu**” ve “**ilk imparatorluğu**” kurmuştur.
- * Askeri güce dayalı bir devlettir.
- * Sümer kültürünü devam ettirmişlerdir.

3- ELAMLILAR:

- * Başkentleri “**Sus**” isimli şehirdir.
- * Madencilik, çanak-çömlek, seramik alanında gelişmiştir.
- * Asurlar tarafından yıkılmıştır.

4- BABİLLER (AMURRULAR):

- * Sami ırkından “**Amurrular**” tarafından kurulmuştur.
- * “**Babil**” başkentleri olduğu için “**Babiller**” diye anılmaktadır.
- * İlk kez devlet kurmuşlardır.
- * 1. Babil devletine Hititler, 2. Babil devletine Persler son vermiştir.
- * “**Hammurabi**” döneminde hazırlanan “**Hammurabi Kanunları**” vardır.
- * “**Kral Nabukadnezar**” dönemi, en güçlü dönemleridir.
- * Mimari alanda, “**Babil Asma Bahçeleri**” ve “**Babil Kulesi**” önemli eserlerdir.

5- ASURLAR:

- * Yukarı Mezopotamya’daki “**Asur**” kentine yerleşerek devlet kurmuşlardır.
- * Başkenti “**Ninova**” kentidir.
- * Elam, Suriye, Mısır ve Filistin’i içine alan bir devlet haline gelmiştir.
- * Asurlular Anadolu’ya kadar olan yerlerde ticaret yapmışlardır.
- * Anadolu ile ticaret sayesinde “**yazıyı Anadolu’ya taşımışlardır**”.
- * “**Kayseri-Kültepe**”deki yazılı belgelerin Asurlara ait olduğu sanılmaktadır.
- * Kara ticaret kolonileri kurmuşlardır.
- * “**Karum**” denilen ticaret pazarları kurdular.
- * İlk atlı birlik oluşturmuşlardır.
- * Tarihte “**ilk kütüphane**”yi kurmuşlardır.

İLK ÇAĞ ANADOLU MEDENİYETLERİ

- * İnsan yaşamının ilk zamanlarından beri Anadolu’ya birçok millet, uygarlık yerleşmiştir.
- * İlk çağlardan beri Anadolu’nun yerleşim yeri olarak tercih edilme sebepleri şunlardır;
 - 1- Önemli ticaret ve göç yolları üzerinde olması.
 - 2- Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesiştiği bir coğrafi konumda olması.
 - 3- Verimli topraklara sahip olması.
 - 4- İnsan yaşamına uygun bir iklimle sahip olması.
 - 5- Zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklara sahip olması.

İlk çağda Anadolu'da kurulan uygarlıklar şunlardır;

* Hattiler * Hititler * İyonyalılar * Urartular * Frigyalılar * Lidyalılar

HATTİLER:

- *Anadolu'nun bilinen ilk yerli halkıdır.
- *Çorum-Alacahöyük'te Hattilere ait eserlere rastlanmıştır.
- *İnançlarına ait “geyik” ve “boğa” heykelleri ünlüdür.
- *Yapılan araştırmalarda; Hititlerin inanç ve kültür bakımından Hattilerden etkilendikleri anlaşılmıştır.

HİTİTLER:

- *Kızılırmak havzasında “**Hattuşas (Boğazköy)**” başkent olarak kurulmuştur.
- *Kurucusu “I.Hattuili (Labarna)” dir.
- *Mısırlılar ile yaptıkları “**Kadeş Antlaşması**” tarihte bilinen ilk yazılı antlaşmadır.
- *Hititlerde Kral; hem askeri, hem dini, hem siyasi liderdi.
- *Kralın yetkilerini sınırlayan, devlet işlerinin görüşüldüğü “**Pankuş Meclisi**” vardı.
- *Kral olmadığı zamanlarda yerine eşi olan kraliçe “**Tavananna**” bakardı.
- *Hititler çok tanrılı dine inanmışlardır. Onların döneminde Anadolu “**Bin Tanrı İli**” olarak adlandırılmıştır.
- *Hititlerde toplum; Asiller, Askerler, din adamları, memurlar vs. gibi sınıflara ayrılmıştır.
- *Hititler bir yıl içinde olayları “**yıllık (anal)**” şeklinde kayıt altına almışlar, böylece ilk tarih yazıcılığı örneklerini vermişlerdir
- *Anadolu'da “**ilk siyasal birlik**” Hititler tarafından kurulmuştur.

İYONYALILAR:

- *İzmir ve Büyük Menderes nehirlerinin Ege Denizine döküldüğü yere ilk çağda “**İyonya**” denilmiştir.
- *İyonyalılar şehir devletleri halinde yaşamışlardır. En önemli şehirleri; “**Efes, Milet, Foça ve İzmir**” dir.
- *Daha çok deniz ticareti ile uğraşmışlardır. **Kolonizilikte** bulunmuşlardır.
- *İyonya'da düşünce alanında daha özgür bir ortam olduğu için bilimsel çalışmalar yapılmıştır.
- * “**Tales, Hipokrat, Herodot, Anaksimenes, Pisagor vb.**” bilim adamı ve düşünürler İyonya'da yetişmiştir.

❖ **Koloni:** Bir ülkenin kendi sınırları dışında, ticaret yapmak amacıyla kurmuş olduğu şehir.

URARTULAR:

- *Doğu Anadolu'da “**Tuşpa (Van)**” merkez olmak üzere kurulmuştur.
- *Çok tanrılı inancıya sahiptir.
- *Kral ülkeyi “**Tanrı Haldi**” adına yönetmekteydi.
- *Mezarları genellikle oda şeklindeydi.
- *Hayvancılık, tarım ve madencilikle uğraşmışlardır.
- *Sulama kanalları ve barajlar yapmışlardır.
- * **Anadolu'da ilk defa “Feodal” anlayışta devlet kurmuşlar.**

FRİGLER (FRİGYALILAR):

- *Batı Anadolu'dan Kızılırmak'a kadar olan bölgede “**Gordion (Polatlı-Ankara)**” merkez olarak kurulmuştur.
- *Dini inanış olarak Hititlerin etkisinde kalmıştır.
- * “**Kibele**” adını verdikleri doğa-toprak-bereket tanrıçaları vardır.
- *Frigyalılar tarımla uğraşmışlardır. Bunun için tarımı koruyan ağır yasalar yapmışlardır. Mesela öküz kesmenin veya saban kırmanın cezası ölümdü.
- * “**Tapates**” adını verdikleri halı ve kilim dokumaları ünlüdür.
- * Hayvan konuşturma sanatı olan “**fabl**” türünün ilk örnekleri Frigya'da görülür.

LİDYALILAR:

- * Gediz ve Küçük Menderes Nehri arasında kalan bölge ilk çağda, “**Lidya**” diye adlandırılmıştır.
- * “**Kral Giges**” tarafından kurulmuştur.
- * Başkentleri “**Sardes (Sard)**” şehridir.
- *Ticarette uğraşan tüccar bir uygarlıktır.
- * Ticaretle değiş-tokuş usulü kaldırarak “**parayı icat etmişlerdir**”.
- *Ticareti geliştirmek için Efes'ten Mezopotamya'ya kadar uzanan “**Kral Yolu**” nu yapmışlardır.

DOĞU AKDENİZ MEDENİYETLERİ

a) FENİKELİLER:

- *Lübnan Dağları ve Akdeniz arasında kurulmuştur.
- Coğrafi durumları tarıma elverişli olmadığı için ticarete, daha çokta deniz ticaretine yönelmişlerdir.
- Tarih’te bilinen ilk denizci kavimdir.
- *Dünya bir çok yeniliği Fenikelilerle tanımıştır.
- *“**Cam**” ve “**Alfabeyi**” ilk Fenikeliler kullanmıştır.

b) İBRANİLER:

- *Sami kavmindendirler. Hz. Davut tarafından kurulmuştur.
- *Devletin başkenti “Kudüs”tür.
- *İrk esasına dayalı bir medeniyettir.
- *“**Tek tanrılı din**”e ilk inanan topluluktur.
- *Hz. Musa’yı peygamber olarak tanıdıkları için Musevi de denilir.
- *“**Musevilik(Yahudilik)**” milli din olarak gelişmiştir.
- *Yazı ve dilleri İbranice’dir.
- * Kutsal kitapları “**Tevrat**” ibadet yerleri “**Havra ve Sinagog**”tur.

ORTA ASYA KÜLTÜR BÖLGELERİ

- *Bunlar; **Anav**, **Andronava**, **Afanasyevo**, **Tagar**, **İskitler**, **Karasuk**.
- ***Anav kültürü**, Batı Türkistan’da Aşkabad yakınlarındaki kültürdür.
- ***Andronava kültürü**, Altaylardan Ural Dağlarına ve Hazar Denizi’nin kuzeydoğusuna kadar etkili olmuştur.
- ***Karasuk kültürü**, Yenisey Irmağı’nın kolu olan Karasuk Nehri civarındadır.
- ***Tagar kültürü**, Abakan bölgesinde kurulmuş.

İSKİTLER (SAKALAR):

- *Gök Tanrı ve Şamanizm inançlarını benimsemiştir.
- *Ahiret inancına sahiptirler.
- *Ölüleri değerli eşyalarıyla birlikte gömmüşlerdir.
- *Eşyalarında hayvan üslubu sanatını kullanmışlardır.
- ***İlk Türk topluluğu olarak bilinir.**
- *İskitlerin en önemli kahramanı Alp Er Tunga’dır.
- *“**Alp Er Tunga**” ve “**Şu**” en önemli destanlarıdır.

EGE VE ESKİ YUNAN MEDENİYETİ

- *Üç dönem halinde incelenmektedir;
1- Girit Uygarlığı 2- Miken (Aka) Uygarlığı 3- Eski Yunan Uygarlığı

1-Girit Uygarlığı:

- * Ege medeniyetinin en eski uygarlığıdır.
- * Deniz ticareti ile uğraşmışlardır.
- * Giritliler tarihin ilk denizcileri kabul edilirler.

2-Miken (Aka) Uygarlığı:

- *Mora yarımadasına gelen Mikenler tarafından kurulmuştur.
- *Çanakkale Boğazı için Truvalılar ile “**Truva Savaşları**” nı yapmışlardır.

3-Eski Yunan Uygarlığı:

- * “**Polis**” denilen şehir devletleri halinde yönetilmişlerdir. “**Atina, Isparta, Korint, Tebai**” en önemli şehirleridir.
- * Kolonicilik faaliyetleri gelişmiştir.

- * Çok tanrılı inanca sahip olan Yunanlıların en önemli tanrıları “**Zeus**”tur.
- * “**Tarihteki ilk olimpiyatlar**” Yunanlılarda, M.Ö 776’da düzenlenmiştir. İlki ‘Zeus’ adına düzenlenmiştir.
- * Olimpiyatlar, tanrıların sevgisini kazanmak ve onların şiddetinden korunmak amacıyla düzenlenmiştir.
- *Tarih, Edebiyat, Tıp, Astronomi, Felsefe vb. bilimler gelişmiştir. Bu dönemde; “**Sokrates, Platon (Eflatun), Aristo, Homeros vb.**” bilim insanları bu uygarlıkta yetişmiştir.
- *Eski Yunan uygarlığının manevi birliğinin sağlanmasında; Homeros’un “**İlyada ve Odisse**” destanının etkisi çok fazladır.

İSKENDER İMPARATORLUĞU

- * II. Philip, Makedonya ve Yunan topraklarında “**Helen Birliğini**” kurdu.
- * II. Philip’in ölümünden sonra yerine oğlu “**Andronikos**” (**Büyük İskender**) geçti.
- * Büyük İskender’in amacı; “**Asya (Doğu) Seferi**” ne çıkıp büyük bir dünya devleti kurmaktır.
- *Büyük İskender, Anadolu, Mısır, Pers topraklarını alarak büyük bir imparatorluk kurdu.
- *İskender’in ölümünden sonra imparatorluğu parçalandı.
- ❖ **Helenizm**: Batı ve Doğu kültürlerinin karışmasıyla ortaya çıkan yeni kültüre denir.
- ❖ **Helenistik Dönem**: Doğu ve Batı kültürlerinin karıştığı, Helenizm kültürünün sahip olduğu M.Ö 330-30 yılları arasındaki döneme denir.

ROMA UYGARLIĞI

- *M.Ö 753 yılında ‘**Romulus**’ tarafından Roma şehri merkez olarak kurulmuştur.
- * “Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluk” şeklinde üç dönemde incelenir.
- *Krallar; “**Halk Meclisi (Kurial)**” tarafından seçilirdi.
- *Ayrıca ihtiyarlardan oluşan “**danışma meclisleri (senato-senatus)**” vardı.
- * Roma’da halk; “**patriciler**” ve “**plepler**” diye ikiye ayrılırdı. Bunların dışında kalan “**köleler**” ise en kalabalık sınıfı oluşturuyordu.
- ❖ **Patriciler**: Siyasal hakları olan, Romalı soyluların olduğu sınıftır.
- ❖ **Plepler**: Siyasi hakları olmayan, Roma’ya sonradan gelenlerin oluşturduğu sınıftır.
- *Patrici ve Pleplerin mücadelesi sonunda “**12 Levha Kanunları**” hazırlanmıştır.
- *12 Levha Kanunları Roma hukukunun ve daha sonra Avrupa hukukunun temelini oluşturur.
- *Çok düzenli ve güçlü bir orduya sahip olan Roma ordusunda “**lejyon**” adı verilen paralı askerler de yer alırdı.
- *Önceleri çok tanrılı inanca sahip olan Roma’da “**313-Milano Fermanı**” ile Hristiyanlık kabul edilmiştir.
- *Romalılar döneminden birçok eser (Tapınak, Sunak, Hamam, Tiyatro, Su Kemerleri vb.) günümüze ulaşmıştır.
- *Kavimler göçünden sonra 395’te Roma İmparatorluğu “**Batı Roma**” ve “**Doğu Roma (Bizans)**” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 476’da Batı-Roma, 1453’te Doğu-Roma (Bizans) yıkılmıştır.

BİZANS (DOĞU-ROMA) UYGARLIĞI

- * Başkenti “**İstanbul**” olan Bizanslılar, en parlak dönemlerini imparator “**Justinianos (Jüstinyen)**” zamanında yaşamışlardır.
- * Hristiyanlığın “**ortodoks**” mezhebini benimsemişlerdir.
- * “**1071- Malazgirt Savaşı**” ve “**1176- Miryakefalon Savaşı**” ile Anadolu’daki hakimiyeti Türklere bırakmışlardır
- *1453’te Fatih Sultan Mehmet’in; İstanbul’u Fethi ile yıkılmıştır.
- * Bizans döneminde İstanbul’da bir çok eser yapılmıştır. Bunlardan bazıları; “**Aya İrini Kilisesi, Yerebatan Sarnıcı, İstanbul Surları ve Su Kemerleri**” dir.

İNSAN VE GÖÇ

İlk Çağ Göçlerinin Temel Nedenleri:

- 1- Nüfus artışı
- 2- İklim koşulları
- 3- Üretim ve Tüketim anlayışı
- 4- Dini Baskılar
- 5- Siyasi Baskılar

- * İnsanlar ilk çağlardan itibaren iklimi elverişli yerleri yerleşmek için seçmişlerdir
- * Mezopotamya diğer bölgelere göre ilk çağda yerleşmeye daha elverişliydi
- * Avrupa buzul çağı nedeniyle yerleşmeye uygun değildi
- * İlk yerleşmeler korunma ihtiyacından dolayı dağlık alanlara olmuştur
- * Nüfus artışı ve üretimin başlaması insanları göç etmeye yöneltmiştir
- * İnsanlar, yerleşik hayata geçtikten sonra beslenmek için av hayvanlarını izlemeyi ve yer değiştirmeyi bırakmıştır
- * Ege göçleri Yunanistandan başlamış, göçler sonucunda Hititler yıkılmıştır
- * İç Asya Göçleri, Orta Asya'dan dünyanın diğer coğrafyalarına milattan önce ve milattan sonraki dönemlerde yapılan Türk göçleridir
- * Dini baskılar ilk çağdaki göçlerin en önemli nedenlerinden (Yahudilerin ve ilk Hristiyanların)
- * Dini baskılarla Romadan kaçan ilk Hristiyanların izleri Antakya ve Kapadokya'dadır
- * Hristiyanlığın ilk asrında Antakya Kilisesi'nin rolü olmasaydı, Doğu'da ve Asya'da Hristiyanlığın yayılma şansı olmayacaktı
- * Süryani, Keldani ve Nasturi Hristiyanlarının var olmasında "Antakya Havarıyyun Kilisesi"nin kurucularının önemli katkıları olmuştur

İlk Çağ'ın Tüccar Toplulukları

- 1- Asurlar:** Başta Kayseri yakınlarındaki Kaniş (Kültepe) olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerinde alışveriş merkezleri (koloni) kurmuştur. Başkentleri "Ninova"dır
- 2- Fenikeliler:** Doğu Akdeniz sahil şeridinde genel olarak denizcilik ve deniz ticareti ile uğraşmışlardır Mısır, Kıbrıs, Girit ve Rodos dışında Sicilya, Sardunya ve İspanya'ya kadar uzanan birçok yerde ticaret kolonileri kurmuşlardır
- 3- Lidyalılar:** Gediz ve Küçük Menderes vadileri merkez olmak üzere "Kral Giges" zamanında bağımsız bir devlet haline gelen Lidyalılar Kara Ticareti yapmışlar ve "ilk madeni parayı icat etmişlerdir". Başkentleri "Sard" şehridir.
- 4- Soğdlar:** Başkentleri "Semerkant"tır. Orta asyada yaşamışlar İpek yolu üzerinde ticaret yapmışlardır. Soğdlu tüccarlar Kök Türk koruması altındaki Çin'den İtalya'ya kadar uzanan İpek Yolu üzerindeki ticareti kontrol etmiştir

KABİLEDEN DEVLETE

- ❖ **Kabile:** aynı atadan gelen ve birbirine kan bağıyla bağlı bulunan büyük insan topluluğuna verilen isimdir.

- * Coğrafya veya iklimin hayat tarzlarını şekillendirmesiyle köyler ve kabile konfederasyonları zamanla şehir devletlerini oluşturmuştur
- * Mısır'da "nom", Sümerlerde "site", İyon ve Dorlarda "polis" adı verilen şehir devletleri kurulmuştur.
- * Antik medeniyetlerdeki kabileler veya şehir devletlerinin başlarında kral veya feodal yöneticiler vardır

- ❖ **İmpatorluk:** Topraklarında oturan çeşitli milletleri egemenliği altında toplayan devlet biçimi veya içerisinde çeşitli unsurları (din, etnik köken, dil vb) barındıran devlet modelidir

İlk Devletlerde Gücün Meşruiyet Kaynağı

- * Bu siyasi oluşumların çoğu monarşi ile yönetilmiştir. Krallar, yönetimdeki meşruluğunu yani güçlerini dinden almıştır
- * İlk devletlerde gücün meşruiyet kaynağı "tanrısal" dır.
- * Anadolu'da MÖ 1700'lerde kurulan Hititlerde kralların, gücünü tanrıdan aldığına inanılır ve emirleri tanrının emriymiş gibi görülürdü
- * Bu yüzden Hititlerin yönetimi dine dayalı bir krallık veya teokratik bir monarşi olarak ifade edilebilir.
- * Anadolu medeniyeti Urartularda krallar yaptıkları işleri tanrıları "Haldi" adına yaparlardı.
- * İlk Çağ Yunan medeniyetinin temellerinin atıldığı Girit Adası'nda halk, soylular ve kral tarafından yönetilirdi
- * İlk Çağ Yunan medeniyetinde Din adamları ve kahinlerin, krallar üzerinde etkisi olsa da soyluların yani aristokrat sınıfın yönetimdeki etkisi daha büyüktü.
- * Mezopotamya uygarlıklarından Sümerlerde yönetici olan "Ensi"ler yani rahip-krallar; en yüksek rahip, yargıç ve komutandı.
- * Sümerler saygı duydukları tanrılara adanmış "ziggurat" adı verilen tapınaklar inşa etmişlerdi
- * Asur ve Babillerde ise kral, büyük tanrıların yeryüzündeki temsilcisi olup onlar adına ülkeyi yöneten rahip krallardı

- * Ünlü Babil Kralı Hammurabi, bu anlayıştan farklı olarak kendisini adaletin kralı olarak ifade etmiştir.
- * Mısır Krallığı'nın ilk dönemlerinde krallar (**Firavunlar**), tanrının yeryüzündeki temsilcisidir.
- * Başlangıçta tanrı olarak görülme **firavunlar ilerleyen dönemlerde tanrı olarak görülmeye başlanmıştır.**
- * İnsan şeklinde tanrı sayılan firavunlar; toprakların, malların ve insanların sahibi olarak görülmüş ve tanrı-kral olarak kabul edilmiştir
- * Makedonya Kralı II. Philippos, bütün Yunanistan'ı egemenliği altına alarak "Helen Birliği"ni meydana getirdi
- * Makedonya kralı Büyük İskender'in Doğu seferi ile Yunan kültürü ile Anadolu, Mısır, Pers ve diğer kültürler birbiriyle kaynaşmıştır "**Helenizm**" adında yeni bir kültür ortaya çıkmıştır.
- * Büyük İskender, Mısır'da Amon-Ra rahipleri tarafından tanrı-kral ilan edilmiştir. Didim Apollon Tapınağı kahini tarafından "**Zeus'un oğlu**" olarak adlandırılmıştır.
- * Roma İmparatorluğu'nda sırasıyla krallık, cumhuriyet ve imparatorluk dönemleri yaşanmıştır.
- * Krallık ve cumhuriyet dönemlerinde yönetim aristokratların elindeydi.
- * Kral, senatoya karşı sorumluydu
- * Augustus Dönemi'nde yönetim saltanata dönüşmüş ve imparator; yönetimin başı, başkomutan, baş yargıç ve başrahip konumuna gelmiştir.

❖ **İmparatorluk:** siyasi gücün bir tek kişinin elinde bulunduğu ve yönetimin genellikle kan yoluyla aile bireylerine geçtiği yönetim biçimidir.

İlk Siyasi Organizasyon Türleri

- * Asurlular ise istilacı bir yapıya sahiptir
- * Hititlerde kralın yanında "**Pankuş**" adında bir meclis vardır, "**Tavananna**" denilen kraliçe de yönetimde etkilidir
- * Yunan medeniyetinin ortaya çıktığı coğrafya, dar bir sahil şeridinde sahip olması ve yüksek dağlarla birbirinden ayrılması nedeniyle burada merkezi devletler kurulamamıştır
- * Atina ve Sparta gibi polisler arasında bitmek bilmeyen mücadelelerde Devletlerinin ordularını güçlendirme çabaları, geniş kesimlerin siyasi haklar elde etmesinde ve siyasi yapının demokratik bir nitelik kazanmasında etkili olmuştur
- * Krallar belirli bir sınıf tarafından seçilmeye başlamıştır. Böylece soylular, iktidarı ele geçirerek aristokratik yönetim anlayışını kabul ettirmiştir
- * Aristokratlar arasında belli bir zümrenin, krallığı yönetme hakkının kendilerinde olduğunu iddia etmesi ve yöneticilerin sadece o gruptan seçilmesi "**oligarşi**" denilen yönetim anlayışını doğurmuştur
- * İlk Çağ Yunan kentlerindeki bu seçim, cumhuriyet ve demokrasi anlayışının ilk izleridir ancak halkın tamamı değil sadece soylular oy kullanabilmektedir.
- * Yunanistanda zaman zaman güç kullanarak yönetimi ele geçiren kişiler olmuştur. Bu kişilere "**tiran**" bunların yönetimine de "**tiranlık**" denmiştir
- * İlk Çağ'da Persler; İran, Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve hatta Yunanistan'ın bazı bölgelerini içine alan büyük bir imparatorluk kurmuşlardı
- * Persler Geniş toprakları yönetmek için de "**Satraplık**" denilen eyalet sistemini ve merkezi otoriteyi güçlendirmek ve eyaletler arasında iletişim kurmak amacıyla, **gelişmiş bir posta teşkilatı kurmuşlardı.**
- * Perslerden etkilenen Büyük İskender, satraplık idaresini benimsemiştir
- * Roma, satraplık idaresini geliştirerek eyalet sistemini uygulamıştır.
- * Roma'da kraldan sonra etkin bir danışma kurulu olan senatoya soylular girebiliyordu.
- * **Roma'da, Senatoda görev yapan soylu sınıfa "patrici", Roma'ya sonradan gelip yerleşenlere de "plep" denirdi.**

İLK DEVLETLERDE ASKERİ, SOSYAL VE EKONOMİK YAŞAM

- * Sümerler, tapınaklarını depo olarak kullandılar. **Bu ürünleri kayıt altına almak için kullanılan semboller sayesinde "çivi yazısı" icat edildi**
- * Mezopotamya'da toplum; soylular, din adamları ve köleler gibi sınıflara ayrılmıştır
- * Çömlekçi çarkı, MÖ 4.500'lerde Sümerler tarafından kullanılmaya başlanmıştır
- * Lidyalılar, Kral Yolu'nu kullanarak ticarete gelişmiş ve büyük bir refaha kavuşmuştur.
- * Riglerin temel geçim kaynağı ise tarım ve hayvancılıktır.
- * İlk Çağ'da, Yunan coğrafyasında kurulan polisler, dağlık arazi nedeniyle yeterli hububatı üretememiştir. Bazı şehirler bu sorunu çevre bölgelerin kolonizasyonu yoluyla çözmeye çalışmıştır.
- * Yunan Yarımadası'nın coğrafi yapısından dolayı İlk Çağ'da bu bölgede geniş topraklara hükmeden merkezi bir devlet kurmak çok zordur. Bu yüzden bu coğrafyada Atina, Sparta gibi şehir devletleri kurulmuştur.

- * Büyük İskender, Doğu Seferi'ni Pers İmparatorluğu'na ait ticaret yollarını ele geçirmek amacıyla düzenlemiştir
- * Büyük İskender kendi adına şehirler kurmuş ya da var olan şehirleri yeniden düzenlemiştir. Bunların başında Mısır'daki İskenderiye gelmektedir
- * Şehir devleti olarak ortaya çıkan Roma, Yunan şehir devletlerinden farklı olarak yayılmacı bir politika izlemiştir
- * Roma İmparatorluğu gelirlerinin önemli bir kısmını kolonizasyon faaliyetlerinden sağlamıştır
- * Mısır'da Nil Nehri etrafında verimli ovaların oluşması, Mısır'ın temel geçim kaynağının tarım olmasını sağlamıştır
- * Ticaretin; Firavun'un adamlarının denetiminde olması, Mezopotamya'da olduğu gibi bağımsız, zengin bir tüccar sınıfının doğmasını engellemiştir
- * Nil'in sularının taşması sonucu tarlaların sınırları birbirine karışmış ve bu tarlaları ayırmak için Mısır'da geometri ilmi gelişmiştir.
- * Mısırlılar Ölümden sonraki yaşama inandıkları için ölülerini mumyalamışlar böylelikle insan vücudunu tanımışlar, **"tıp ve eczacılık"** bilimlerinde gelişmişlerdir
- * Tanrı-kral anlayışına bağlı olarak **firavunlar için "piramit" adı verilen anıt mezarlar yapılmıştır.**

KADEŞ SAVAŞI

- * Savaşın gerçek nedeni Mısır ve Hitit devletlerinin birbirine eşit kuvvetler haline gelmesi ve bu iki büyük devletin ekonomik menfaatlerinin Kuzey Suriye toprakları üzerinde çatışmasıydı.
- * MÖ 1296 yılında **Mısır Firavunu II.Ramses**'in orduları, Hitit ordularını kendi toprağı olan Suriye'de bulup yok etmek için yola çıktı.
- * İki ordu birbirine üstünlük sağlayamadı. II. Ramses, Kadeş'i alamamış ve Hititleri mutlak bir yenilgiye uğratamamıştı.
- * Net bir sonuç yoktur. **"Tarihte en fazla savaş arabasının kullanıldığı muharebe"** olarak bilinir
- * MÖ 1280'de yapılan **"Kadeş Barış Antlaşması"** tarihte bilinen **ilk yazılı antlaşmadır**

KANUNLAR DOĞUYOR

- * Hukuk, toplum düzenini sağlamak için çıkarılmış ve devlet eliyle güçlendirilmiş kurallar bütünüdür
- * İlk Çağ'da yapılan hukuk kuralları kaynağını akıl, gelenek ve kutsal kitaplardan almıştır.
- * Türkler de sözlü hukuk kurallarını uzun süre uygulamıştır. Hunlarda hukukun temelini, kaynağını geleneklerden alan sözlü hukuk kuralları yani **"Töre"** oluşturmuştur
- * Töre; yazılı olmamasına rağmen sistemli, dinamik, etkili ve ihtiyacı karşılayacak bir yapıya sahiptir.
- * Yazının icadıyla birlikte **yazılı hale gelen hukuk kurallarının ilk örnekleri Sümerlerde "Kral Urkagina" tarafından hazırlanmıştır**
- * Urkagina, yaptığı düzenlemelerle de daha çok borç affı gibi konuları işlemiş ve halkı rahatlatmaya çalışmıştır
- * Mezopotamya'da Babil Kralı Hammurabi kendini adaletin kralı olarak ifade etse de kanunlarını Tanrı Şamaş'ın önünde durduğu bir stelin alt kısmına yazdırmıştır.
- * **Hammurabi Kanunları** **"dişe diş, göze göz"** şeklinde değerlendirilen ve suçu işleyene aynı ağırlıkta cezayı içeren kanunlardır.
- * Hitit Kanunları, içerik bakımından Sami kavimlerinin kanunlarından farklı olup Sümer Kanunları gibi insancıldır. İşlenen suçların cezası daha çok maddi nitelik taşımaktadır.
- * Ölüm ve işkence cezaları yerine tazminat cezaları konmuştur.
- * Hititler yalnız insanları değil hayvanları ve bitkileri korumak için de yasalar çıkarmıştır
- * Hitit Kanunları'nda; evlenme, boşanma, nikah, nişan gibi aileyle ilgili hususlara yer verilmiştir.
- * Ön Asya kavimlerinde boşanma sadece erkeğe tanınan bir hak iken **Hititlerde kadınlara da bu hak tanınmıştır**
- * Hititler, hukuk tarihinde ilk defa kasten öldürme ile kazara adam öldürmeyi birbirinden ayırmıştır.
- * Ayrıca **Hititlerde kolektif cezalar da uygulanmış yani bazı suçlarda ceza sadece o kişiye değil suçlunun ailesine de verilmiştir.**
- * İbraniler (Yahudiler ya da İsrailoğulları) tek tanrılı semavi din inancını benimsemiş ve bunun sonucunda **"ilahi kökenli hukuk kuralları"** bu dönemde görülmeye aşılanmıştır. (**"On Emir"**)
- * Yahudiler'in kutsal kitabına Hristiyanlar, günümüzde **"Ahd-i Atik"** (Eski Ahit) demektir.

ORTA ÇAĞ'DA DÜNYA

ORTA ÇAĞ'DA SİYASİ YAPILAR

AVRUPA

- * Orta çağ Kavimler göçü ile başlar
- * MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun; Batı ve Doğu Roma olmak üzere ikiye ayrılması, Avrupa'da büyük siyasi

gelişmelere sebep olmuştur.

* Batı Roma İmparatorluğu'nun 476'dayıklmasından sonra Avrupa'nın sosyo-ekonomik ve kurumsal yapısında büyük değişiklikler yaşanmıştır

* Avrupa'da feodal siyasi yapılar ortaya çıkmıştır.

* Bugünkü Avrupa devletlerinin temellerini atmıştır.

* Avrupa'da Frank, Vizigot, Ostrogot, Sakson gibi Germen krallıkları kurulmuş ve bu krallıklar; siyasi üstünlüğü ele almıştır.

* Orta Çağ Avrupası'nda siyasi yapıyı şekillendiren ve bu döneme damgasını vuran sistem "feodalizm" olmuştur.

* Avrupa'nın her yerinde bu lordlara bağlılık yemini etmiş savaşçı vassallar ortaya çıktı. Bunlar Orta Çağ'ın "şövalye" adı verilen profesyonel savaşçıları oluşturdu.

- ❖ **Feodalizm (Derebeylik):** Orta çağ Avrupa'sında toprak sahibi senyörün ya da Lordun; siyasi, ekonomik, hukuki ve askeri haklara sahip olduğu ve temeli toprak köleliğine dayanan toplum düzenine "feodalizm" denmektedir.
- ❖ **Otokrasi:** Monarşinin bir çeşidi olup bütün siyasi yetkiler kralın elindedir. Monarşiden farklı olarak otokraside, yönetim miras yoluyla değil, kişiler tarafından ele geçirilmiştir

SASANİLER

* Sasaniler Kafkasya, Mezopotamya ve İran'a hükmetmiştir Yönetim şekli monarşiydi Krallarına "Şehinşah" denirdi ve Krallar Tanrı Ahuramazda'nın yeryüzündeki temsilcisidir

* Sasaniler, İstanbul'u kuşatmıştır ancak alamamışlardır

* Sasaniler, Hz. Ömer Dönemi'nde yapılan Nihavend Savaşı'nda yenilmiş ve 651 yılında yıkılmıştır

BİZANS

* Roma İmparatorluğu bir çeşit cumhuriyet ile yönetilirken Bizans imparatoru gücünü tanrıdan alan otokrat bir lider konumuna gelmiştir.

* Malazgirt Savaşı'ndan sonra ilk dönem Türk Beylikleri ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulmasıyla Anadolu Türk yurdu olmuştur.

* Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflaması sonucunda ikinci dönem Türk beyliklerinden olan Osmanlılar, Bizans'ın Anadolu'daki bütün topraklarını ele geçirmiştir.

* Orta Çağ boyunca varlığını sürdüren Bizans İmparatorluğu, 1453'te İstanbul'un Fethi'yle ortadan kaldırılmıştır.

MOĞOLLAR

* Moğol İmparatorluğu'nu kuran "Temuçin"dir. Kağan seçilince "Cengiz" adını almıştır

* Cengiz Han, dünyanın en geniş kara imparatorluğunu kurmuştur.

* Moğollar Şamanizm'den etkilenmiştir

* Cengiz Han'ın ve neslinin ilahi soya dayandırılması Şamanlar tarafından sağlanmıştır. Bu kutsallık Cengiz Han'dan sonra gelen hükümdarların, onun soyundan gelmesini meşrulaştırmıştır.

İMPARATORLUKLARDA SOSYAL, EKONOMİK VE ASKERİ DURUM

* Avrupada Feodal sistemde Soylu bir kökeni olmayan Germen kralları, Roma İmparatorluğu'nun eyalet yönetim sistemi gibi bir idari yapı kurmuştur. Bu eyaletlerin başında valiler görevlendirilmiştir. Eyaletlerden daha küçük yönetim birimleri konklar tarafından yönetilmiştir.

* Bizans İmparatorluğu'nda hayat ve geçim tarzı ticarete dayanmaktadır. İpek ticareti Bizanslılar ile Sasanileri karşı karşıya getirmiş ve Bizans İmparatorluğu, Sasanilere karşı Türklerle ittifak kurmuştur

* Sasani Devleti'nde ise ekonomi, topraktan alınan vergilere dayanmaktadır. Sasani Devleti'nde, Perslerdeki satraplık sistemine benzer daha merkezi bir eyalet sistemi uygulanmıştır.

* Moğol İmparatorluğu'nun merkezi konumundaki İç Asya'da iklim şartları tarım için elverişli değildi. Bu nedenle tarımla neredeyse hiç uğraşılmamış, halkın ana geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. Hayvanlar için otlak arayışları sonucunda

Moğollar, konar-göçer bir yaşam tarzını benimsemiştir.

- * Bizans ordusunun çoğunluğu paralı askerlerden oluşurken Moğol ordusu gönüllü birliklerden oluşmaktadır.
- * Moğol ordusu, Mao-dun (**Mete Han**)'un geliştirdiği “**onlu teşkilat**”a uygun olarak on, yüz, bin ve on bin şeklinde bölümlere ayrılmıştır

TARIMDAN TİCARETE EKONOMİ

- * Kuraklık nedeniyle “**artı ürün**” üretmek ve depolamak son derece önemliydi.
- * Mezopotamya da sulama kanallarının yapılmasıyla artı ürün ortaya çıktı.
- * Artı ürün, değiş tokuşu geliştirdi ve ticaret ortaya çıktı
- * Mezopotamya’da topraklar kişilerin, Mısır’da ise firavunun malıydı.
- * Vergiler, emek yoluyla, aynı (değerli eşya) ve nakdi olarak ödenirdi.
- * Sümerlerde Urkagina, sosyal adaletsizliği önlemek için birçok vergiyi kaldırmıştı.
- * XIII. yüzyıldan itibaren devletler, düzenli vergilendirme uygulamasını başlattı
- * Soyluların toprağa sahip olması, güçlü statüler kazanmalarına ve “**Monarşi**”nin ortaya çıkmasına neden oldu
- * Zenginliğin artması ile toplumun tabakalaşmasında artış olmuştur

ORTA ÇAĞ’DA TİCARET

- * Ticarete genel olarak ipek, ipekli kumaşlar, porselen, madeni eşyalar, kağıt, baharat, tuz, cam eşya, şarap, at, hayvan ürünleri (deri ve postlar), değerli madenler, taşlar ve ziynet eşyaları(takılar) taşınmıştır.
- * İlk ve Orta Çağlarda Asya ile Avrupa arasındaki ticari faaliyetler **ticaret yolları** ile gerçekleşirdi
- * Ulaşım **kervanlar** vasıtasıyla sağlanırdı
- * En büyük yük taşıyıcısı iki hörgüçlü develer, katır veya atla çekilen tekerlekli taşıtlardı
- * Orta Çağ’da denizciliğin ticari değeri, üç yelkenli gemilerin, pusula ve haritanın da kullanımıyla artmaya başladı.

TİCARİ MEKANLAR

1. **Karum:** Asur ticaret kolonileri
2. **Panayır:** Günümüzdeki fuarlara benzeyen ticaret mekanları
3. **Han:** Kervanların indiği, yolcuların konakladığı ticaretin yapıldığı yerlerdi.
4. **Çarşı:** Birden fazla dükkan olan Hanlar
5. **Arasta:** Aynı esnaf grubuna ait dükkanların sıralandığı sokaklar
6. **Bedesten:** Kumaş ve kıymetli eşyalar satılan kapalı çarşı
7. **Ribat:** Ribatlar İslamiyet’in ilk dönemlerinde daha çok korunma, savunma ve askeri amaçlı inşa edilerek karakol veya ordugah olarak kullanılırdı. 11. yüzyıldan sonra sınırların genişlemesiyle birlikte iç bölgelerde kalan ribatlar, işlev değiştirerek **ticari konaklama** amacıyla kullanıldı.
8. **Kervansaray:** Ticaret yolları üzerinde Kervanların güvenliğini ve konaklamasını sağlayan yapılar
9. **Pazar:** Uzun süre çarşı ile aynı anlamda kullanılan ve yerel bir nitelik taşıyan pazarlar açık havada yer almış ve genel olarak haftanın belirli günleri toplanmıştır.
10. **Kapan:** Türk İslam şehirlerinde sıkça görülen kapanlar, tek çeşit ticaret malının getirildiği toptan ticaretin yapıldığı yerlerdi (yağ kapanı, un kapanı gibi).

- * **İlk Parayı; Anadolu uygarlığı olan Lidyalılar, MÖ.7. yüzyılda bastırmıştır**
- * Paranın üstündeki kral resmi ya da şehir sembolü, parayı bastırmanın gücünü gösterirdi.
- * İlk paralar, genellikle altın ve gümüşten basılmıştır

İLK VE ORTA ÇAĞ’DA TİCARET YOLLARI

- * **Kral Yolu, İpek Yolu, Kürk Yolu** ve **Baharat Yolu** dünya ticaretinde önemli rol oynamıştır

1- Kral Yolu:

- * **Pers İmparatoru “Darius” yaptırmıştır** ve **Sardes’ten başlayıp Sus’a kadar uzanırdı.** Anadolu topraklarının ortasından geçer ve Anadolu uygarlıklarından özellikle Lidyalılar kullanmışlardır.

2- İpek Yolu :

- * Çin'den başlayıp Farklı kollar üzerinden Avrupa'ya kadar uzanır
- * İpek yolu doğanın oluşturduğu bir yoldu ve Avrupa ticaretinin temelini oluşturur, doğuyu batıya bağlardı
- * Doğu- Batı kültür ve uygarlıkları için bir köprü olmuştur.
- * İpek Yolu'nun hakimiyeti için bölgede sürekli siyasi ve askeri mücadeleler olmuştur. İpek Yolu'ndaki güç mücadelesi- nin belirleyicileri Çinliler, Türkler, Moğollar, Farslar, Araplar ve Ruslardır

3- Kürk yolu:

- * Don Nehri'nin denize döküldüğü yerden başlayıp Çin'in kuzeyine kadar uzanan, deri ve post ticareti yapılan bir yoldu. Mallar, Güney Sibirya'dan geçerek Avrupa'ya ve İslam ülkelerine gönderilmiştir. Bu yolun doğu ucu ise Türk devletlerinin merkezi olan Orhun Bölgesi'nden Çin'e kadar uzanmıştır

4- Baharat Yolu :

- * Hindistan'dan başlayarak Avrupa'ya ulaşan ve doğu ülkelerindeki baharatın Avrupa'ya taşınmasını sağlayan ticaret yoluna Baharat Yolu denmiştir. Bu yol, coğrafi keşifler sonucunda önemini kaybetmiştir.

ORTA ÇAĞ'DA ORDU

- * Sümerlerde askerlik soylulara ait bir meslektir ama savaş zamanı bütün erkekler asker sayılırdı
- * Asur ordusu ücretli askerlerden ve gönüllülerden oluşurdu
- * Mısır ordusu, yerel askeri birliklerden ve paralı askerlerden oluşurdu.
- * Hititlerde eli silah tutan her erkek savaş zamanında asker sayılırdı.
- * Perslerde askerlik tüm sınıflar için zorunluydu.
- * Roma ordusunun temeli legionlardan (lejyon) oluşmaktaydı. Her Roma vatandaşı 46 yaşına kadar asker sayılırdı.
- * Teçhizat, savaş araç ve gereçleri demektir.
- * Konar-göçerlerde, ordunun savaş gücünü süvari (atlı) birlikler oluştururdu
- * Devletler, savaşlarda düşmanlarını alt edebilmek için farklı savaş stratejileri üretmiştir
- * Bizans İmparatorluğu, tarihinin her döneminde ordusunda ücretli askerlere yer vermiştir
- * Piyadeleri en etkili kullanan devletler, İngiltere ve Osmanlı Devleti olmuştur.
- * Savaş tarihini değiştirecek olan "top", "tüfek" gibi ateşli silahlar, 1331'den sonra kullanılmaya başlanmıştır.
- * Yerleşik topluluklar üretimde, konar-göçer topluluklar ise askerlik alanında birbirlerine karşı üstünlük kurmuştur
- * Konar-göçerler ile yerleşik topluluklar arasındaki savaşlarda genellikle konar-göçerler üstünlük sağlamıştır.

ORTA ÇAĞ'DA HUKUK

*İlk siyasi oluşumlarda, devlet ve toplum hayatının düzen ve disiplinle yürütülmesi için her türlü hukuki iş, gelenek haline gelmiş kurallara göre düzenlenmiştir.

*Moğol İmparatorluğu'nda Cengiz Yasası uygulanmıştır. "Büyük Yasa" da denilen bu kanunlar Türk ve Moğol töreleri- nin yazılı hale getirilmesiyle meydana gelmiştir.

*Roma İmparatorluğu'nda Roma hukuku imparatorluğun egemen olduğu tüm topraklarda uygulanmıştır.

*Roma hukuk sisteminin temeli "12 Levha Kanunları"dır. Cumhuriyet döneminde Patrici-Plep savaşları (sınıfsal müca- dele) yaşanmış, bu savaşların sonunda 12 Levha Kanunları ortaya çıkmıştır.

*12 Levha Kanunları, günümüzdeki Avrupa hukukunun temelini oluşturmuştur.

AVRASYA'DA İLK TÜRK İZLERİ

❖ **Avrasya:** Asya ile Avrupa'nın neredeyse tamamını içine alan coğrafi bir bölgedir.

Türk Adının Anlamı Ve Kökeni

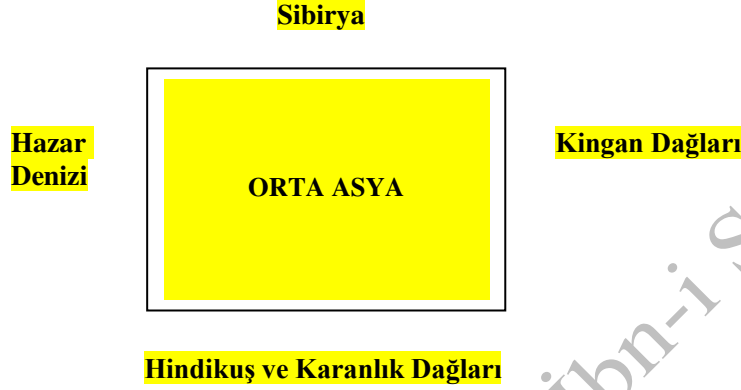
*Türk kelimesi çeşitli kaynaklarda;

- > "güç", "kuvvet",
- > "türemek-çoğalmak",
- > "olgunluk çağı",
- > "miğfer",
- > "törelî-töre sahibi",
- > "devlete bağlı halk" vb. gibi anlamlara gelmektedir.

- *Türk adı ilk kez; “Çin kaynakları”nda geçmektedir.
- *Türk adını siyasi anlamda (devlet ismi olarak) kullanan ilk devlet “Kök Türkler (Göktürkler)” dir.
- *Türk adı coğrafi olarak ilk kez Bizans kaynaklarında “Orta Asya” için kullanılmıştır.

TÜRKLERİN İLK ANAYURDU

- *Türklerin ilk anayurdu “Orta Asya” dır.
- *Türklerin yaşadığı ilk anayurdun sınırları şöyledir:

Kurgan : Eski Türklerde, “Mezar” demektir.

Orta Asya’daki Kültür Merkezleri (Bölgeleri)

- 1- Anav Kültürü:**
 - * Türk kültürünün önemli bir ögesi olan “ at ” ilk defa bu kültürde görülmüştür.
- 2- Afanesyevo Kültürü:**
 - * Türklere ait en eski kültür bölgesi olarak kabul edilmektedir.
- 3- Andronova Kültürü:**
 - * Bu kültür, bir önceki Afanesyevo kültürünün daha geniş bir alana yayılmış halidir.
- 4- Karasuk Kültürü:**
 - * Dünyanın pek çok bölgesine göre demiri daha erken işlemeye başlamıştır.
- 5- Tagar Kültürü:**
 - * Kendinden önceki Türk kültürlerinin bir sentezi (karışımı) ve gelişmiş şeklidir.

ORTAÇAĞ’DA TÜRK DEVLET VE TOPLULUKLARI

- 1- AVARLAR:**
 - * Kök Türklere yenildikten sonra bugünkü Romanya topraklarına göç ederek devlet kurmuşlardır.
 - * İstanbul’u kuşatan ilk Türk devletidir.
- 2- TÜRGİŞLER (TÜRGEŞLER):**
 - * Soğd alfabesinden yararlanarak kendi alfabelerini yapmışlardır.
 - * Çin parasına benzer bir para (Türgiş parası) kullanmışlardır.
 - * İslam ordularıyla (Emeviler) savaşarak Orta Asya’nın Araplaşmasını engellemişlerdir.
- 3- BULGARLAR:**
 - * Hazarların baskısı sonucu “İtil (Volga) Bulgarları” ve “Tuna Bulgarları” olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
 - * İtil (Volga) Bulgarları Müslümanlığı kabul ederken, Tuna Bulgarları ise Hristiyanlığı kabul ederek zamanla Türklük özelliklerini kaybetmişlerdir.

4- PEÇENEKLER:

- * Boylar halinde yaşamlarını sürdürmüşler ancak devlet kuramamışlardır.
- * Malazgirt Savaşı'nda Bizans Ordusu'nda paralı asker olarak görev yapan Peçenekler, savaş esnasında Selçukluların tarafına geçerek onlara yardım etmişlerdir.

5- KUMANLAR (KIPÇAKLAR):

- * Oğuz Hanlara yaptıkları mücadeleler “Dede Korkut Hikayeleri”ne konu olmuşlardır.

6- OĞUZLAR (UZLAR):

- * Türk milletinin en kalabalık, siyaset ve uygarlık alanında en etkili olmuş Türk boyudur
- * “Osmanlılar ve Selçuklular”, Oğuzlar tarafından kurulmuştur.
- * Günümüzde İran, Irak, Suriye, Azerbaycan, Türkiye, Kıbrıs ve Balkanlarda yaşayan Türklerin ataları Oğuzlardır.

7- HAZARLAR:

- * “Yahudilik (Musevilik)” dinini kabul eden ilk ve tek Türk devletidir.
- * Müslüman Araplarla savaşan ilk Türk devletidir. (Hz. Osman döneminde)

8- SİBİRLER (SABİRLER, SABARLAR):

- * Bugünkü “Sibirya” adını bu kavimden almıştır.

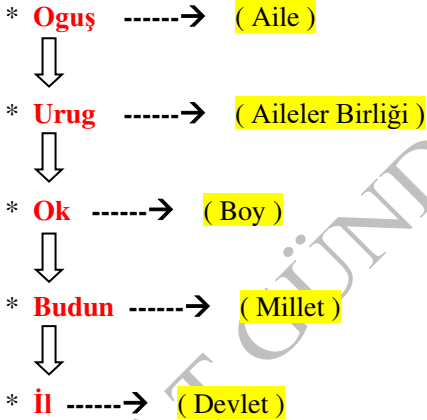
9- KARLUKLAR:

- * İslamiyeti kabul eden ilk Türk boyudur.
- * İlk Türk İslam devleti olan “Karahanlı Devleti” nin kurulmasında etkili olmuşlardır.

10- KIRGIZLAR:

- * Bugün aynı isimle varlıklarını devam ettiren Kırgızların, 400 bin beyitten oluşan ünlü “Manas Destanı” vardır.
- * Moğolların hakimiyetini kabul eden ilk Türk devletidir.

BOYLARDAN DEVLETE

NOT: Tarihte bilinen ilk Türk devleti “Asya Hun Devleti (Büyük Hun Devleti) ” dir.

Türk Devletlerinde Gücün Meşruiyet Kaynağı

* Eski Türk devletlerinde hükümdarlar; “Şanyü, Tanyu, Han, Hakan, Yabgu, İlteber, İdikut, Erkin ve Kağan vb.” ünvanlar kullanmışlardır.

- ❖ **Kut :** Hükümdara tanrı tarafından verildiğine inanılan yönetme yetkisi.
- ❖ **Göktanrı :** Türklerin İslamiyetten önce inandıkları din.

- * Eski Türk devletlerinde Kağan olabilmek için; “Göktanrı” tarafından, “kut” verilmiş bir aileye sahip olmak gerekirdi.
- * Kut; kan bağı ile geçtiği için bütün hanedan üyeleri, kağan olabilmek hakkına ve yetkisine sahipti.

NOT: Bu durum, taht kavgalarının çok sık yaşanmasına ve devletlerin zayıflayıp kısa sürede parçalanmalarına sebep olmuştur

* Kut'a sahip olan hanedan üyeleri arasında kağan seçmek için "Kurultay" toplanmaktaydı.

❖ **Kurultay (Toy - Kengeş) :** Eski Türk devlerinde; Devlet meselelerinin görüşüldüğü meclis.

Eski Türklerde Hükümdarın Görevleri

- * İç ve dış siyaseti düzenlemek
- * Savaşa ve barışa karar vermek
- * Orduya komuta etmek
- * Elçi göndermek ve elçi kabul etmek
- * Devlet görevlilerini atamak veya görevden almak
- * Devletin sınırlarını korumak ve fetihler yapmak
- * Halkının refah ve mutluluğunu sağlamak
- * Halkı adil ve eşit bir şekilde yönetmek.

Eski Türklerde Hükümdarların Kullandıkları Bağımsızlık Sembolleri (Alametleri)

- * Taht (hükümdar koltuğu)
- * Davul
- * Otağ (hükümdar çadırı)
- * Kotuz – Sorguç (şapkaya takılan at kuyruğu)
- * Tuğ
- * Yay
- * Sancak
- * Mühür
- * Para bastırmak

Gücün Maddi ve Temel Kaynakları

* Türkler; Orta Asya'nın bozkırlarında, hayvancılıkla uğraşmış ve göçebe (konar-göçer) bir yaşam sürdürmüşlerdir.

❖ **Yaylak:** Eski Türklerin, yazları konakladıkları yere verdikleri ad.

❖ **Kışlak:** Eski Türklerin kışları konakladıkları yere verilen isim.

Güç Paylaşımı ve Yönetim

❖ **Kurultay (Toy-Kengeş) :** Eski Türk devlerinde; Devlet meselelerinin görüşüldüğü meclis.

❖ **Toygun :** Kurultay üyelerine "Toygun" denirdi.

* Eski Türk devletlerinde Kağan'ın eşi olan **hatun** da devlet yönetiminde söz sahibiydi.

* Hükümdar olmadığı zamanlarda kurultaya, "**aygucı (başbakan)**" başkanlık ederdi.

* Devlet; yönetimde kolaylık sağlamak amacıyla doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılırdı. Buna "İkili Teşkilatlanma" denirdi.

* İkili tekilatlanmaya göre devletin doğusunu Kağan, batısını ise "**yabgu**" yönetirdi.

❖ **Yabgu:** Devletin batısını yönetmekle görevli hükümdara verilen ünvan.

İLK TÜRK DEVLETLERİ

ASYA HUN (BÜYÜK HUN) DEVLETİ (MÖ.220 – MS.216)

- *Başkent “Ötüken” olmak üzere, Orta Asya’da kurulmuştur.
- *Tarihte bilinen ilk Türk devletidir.
- *Kurucusu olan “Tuman (Teoman)” ise bilinen ilk Türk hükümdarıdır.
- *Tuman’dan sonra “Metehan” başa geçmiş ve en parlak dönemlerini yaşamışlardır.
- *Mete Han; Orta Asya’daki bütün Türk boylarını bir araya toplayarak, tarihte bilinen “ilk Türk Siyasi Birliği”ni sağlamıştır.
- *Mete Han; Türklerde “ilk düzenli ordu” yu kurmuştur. Onun bu sistemi “onlu sistem” olarak tanınmıştır.
- *Mete Han; Çin’e üstünlük kurmuş, vergiye bağlamış ve İpek Yolu hakimiyetini sağlamıştır.
- *Çinliler bu dönemde Hun Akınları’na karşı “Çin Seddi”ni inşa etmişlerdir.
- *Mete Han’dan sonra başa geçen “Ki-ok” döneminde başarılar devam etmişse de ondan sonraki hükümdarlar döneminde devlet iyi yönetilememiş ve zayıflamaya başlamıştır.
- *Daha sonraki dönemlerde çıkan iç karışıklıklar ve Çin entrikaları sonucu devlet yıkılmıştır.

Çin’in Hun Saldırılarına Karşı İzlediği Politikalar (Çin Entrikaları) Şunlardır:

- * 1- Çin prenseslerini Hun Hakanlarıyla evlendirerek Hun Sarayına girip casusluk faaliyetlerinde bulunmuşlardır.
- * 2- Türk beyliklerini birbirine karşı kışkırtarak Türk Devleti’nin parçalanmasına sebep oldular.
- * 3- Türk beylerine hediyeler göndererek onları kendilerine bağlamaya ve ekonomik olarak Çin’e bağımlı hale getirdiler.

KÖK TÜRK DEVLETİ (552-742)

I.Kök Türk Devleti (552-630):

- * 552 yılında; “Bumin Kağan” tarafından “Ötüken” başkent olmak üzere, Avarlara son vererek kurulmuştur.
- * Bumin Kağan; devletin Batısının yönetimini kardeşi “İstemi Yabgu” ya bırakmıştır.
- * En parlak dönemleri “Mukan Kağan” dönemidir.
- * İstemi Yabgu; İpek Yolu denetimini sağlamak için birçok sefer yapmıştır.
- * İpek Yolu için önce Sasaniler ile anlaşarak “Akhunlar”ı yıktılar, Daha sonra da Sasanilere karşı Bizans ile anlaşarak “Sasanileri” zayıflatıldılar.
- * İstemi Yabgu’nun ölümünden sonra çıkan karışıklıklar ve taht kavgaları sonucu devlet Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- * Hem Doğu Kök Türkler, hem de Batı Kök Türkler Çinlilerin hakimiyetine girerek yıkılmışlardır.

II.Kök Türk Devleti (682-742):

- * “Kutluk Kağan (İlteriş Kağan)” önderliğinde Çin’e karşı ayaklanan Kök Türkler; başarılı olarak 682’de II.Kök Türk Devleti’ni kurmuşlardır.
- * Kutluk Kağan’dan sonra başa geçen “Kapgan Kağan” döneminde geniş sınırlara ulaşmışlardır.
- * Kapkan Kağan’dan sonra çıkan karışıklıklar ve taht kavgaları sonucu devleti yıkılmaktan “Bilge Kağan” ve “Kültiğin” kardeşler kurtarmıştır.
- * Bu dönemde “Bilge Kağan, Kültiğin ve Tonyukuk” adına “Göktürk Kitabeleri (Orhun Yazıtları)” dikilmiştir.
- * Bumin Kağan’ın ölümünden sonra devlet karışıklıklar içerisinde girerek zayıflamaya başlamıştır.
- * “Karlık-Basmil-Uygur” saldırıları sonucu devlet 742’de yıkılmıştır.

Kök Türklerin Türk Tarihindeki Önemi:

- 1- “Türk” adını taşıyan ilk devlettir.
- 2- İslamiyetten önce kurulan Türk devletleri içerisinde en geniş sınırlara ulaşmış olan devlettir.
- 3- Bütün Türk boylarını bir bayrak altına toplamıştır.
- 4- Kendilerine özgü gelişmiş bir yazı ve takvim kullanmışlardır.
- 5- Batı Türkistan’ın Türkleşmesini sağlamışlardır.
- 6- Türk Edebiyatının ilk yazılı örnekleri olan “Göktürk Kitabeleri (Orhun Yazıtları)” onların dönemine aittir.
- 7- “Ergenekon Destanı” adıyla bilinen destanları vardır.

UYGUR DEVLETİ (744-840):

- * 744 yılında; Kök Türklerin yıkılmasında etkili olan Uygurlar Ötüken merkez olmak üzere kurulmuştur.
- * Kurucuları “**Bilge Kül Kağan**”dır.
- * Daha sonra “**Ordu Balık (Karabalgasun)**” adlı şehri kurarak burayı başkent yaptılar.
- * En parlak dönemleri “**Moyen-Çur**” dönemidir.
- * “**Bögü Kağan**” döneminde “**Mani dini**”ni (Maniheizm)” kabul etmişlerdir.
- * Et yemenin yasak olduğu Mani dinini kabul etmeleri savaşçı özelliklerini azaltmıştır.
- * Yerleşik hayata geçen ilk Türk devletidir.
- * 9. yy’dan sonra zayıflayan Uygurlar, 840’ta Kırgızlar tarafından yıkıldılar.
- * Daha sonra “**Kansu Uygurları (Sarı Uygurlar)**” ve “**Doğu Türkistan Uygurları**” adlı devletler kurmuşlarsa da, sonraları Çin ve Moğol egemenliklerine girmişlerdir.

Uygurların Türk Tarihindeki Önemi:

- 1- Yerleşik hayata geçen ilk Türk devletidir.
- 2- Yerleşik hayata özgü eserleri olan evler, saraylar, tapınaklar inşa etmişlerdir.
- 3- Kağıt ve matbaayı kullanarak kültür ve sanat alanında ileri düzeyde eserler vermişlerdir.
- 4- Sık sık din değiştiren Uygurlar, devletin resmi dini olarak “Mani Dini”ni” kabul etmişlerdir.
- 5- Moğolların Türkleşmesinde etkili olmuşlardır.
- 6- “Göç” ve “Türeyiş” destanları vardır.

AVRUPA HUN DEVLETİ (378 – 469)

- * **Balamir’in** önderliğinde Avrupa’ya gelen Hunlar tarafından kurulmuştur.
- * En parlak dönemleri, “**Attila Dönemi**” dir.
- * Attila; önce “**Margos Antlaşması (434)**” daha sonra ise “**Anatolyos Antlaşması (447)**” ile Doğu Roma (Bizans) üzerinde üstünlük kurarak onları vergiye bağlamıştır.
- * Doğu Roma’ya üstünlük kuran Attila, daha sonra Batı Roma’ya seferler düzenlemiştir.
- * Batı Roma üzerine önce “**451-Galya Seferi**” daha sonra ise “**452-İtalya Seferi**” yapan Attila, Roma yakınlarına kadar gelmiştir.
- * Burada Papa’nın ricası ile Roma’yı işgal etmekten vazgeçmiştir.
- * Avrupa hun Devleti, 453 yılında Atrila’nın ölümünden sonra zayıflayarak 469 yılında yıkılmıştır.

KAVİMLER GÖÇÜ (375)

Kavimler Göçü’nün Sonuçları

- * Avrupa yüzyıl kadar karışıklık içinde kaldı.
- * Roma imparatorluğu 395’te Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrıldı, daha sonra Batı Roma İmparatorluğu 476’da yıkıldı.
- * Avrupa’nın etnik yapısı değişerek yeni milletler ortaya çıktı (bugünkü İngiltere, Fransa, Almanya vb.).
- * Türkler, Avrupa’da bir Hun Devleti kurdu.
- * Türk kültürü Avrupa’ya yayıldı.
- * İlkçağ sona erdi, Ortaçağ başladı.
- * Avrupa’da kilise önem kazandı, Skolastik düşünce egemen oldu.
- * Avrupa’da Feodalite (Derebeylik) rejimi ortaya çıktı.

ESKİ TÜRKLERDE DEVLET YAPISI

Töre: Türk gelenek ve göreneklerinden gelen, herkesin uymak zorunda olduğu yazılı olmayan kurallar.

Kut: Hükümdara tanrı tarafından verildiğine inanılan yönetme yetkisi.

Yabgu: Devletin batısını yönetmekle görevli hükümdara verilen ünvan.

Yuğ: Cenaze merasimi.

Kurgan: Mezar.

Balbal: Ölen kişinin mezarı başına dikilen ve hayattayken öldürdükleri düşmanları temsil eden heykeller.

Toy (Kurultay-Kengeş): Devlet meselelerinin görüşüldüğü meclis.

Yaylak: Eski Türklerin, yazları konakladıkları yere verdikleri ad.

Kışlak: Eski Türklerin kışları konakladıkları yere verilen isim.

Göktanrı: Türklerin İslamiyetten önce inandıkları din.

Tigin: Hükümdarın erkek çocuklarına verilen ad.

ORTA ASYA'DAN YAPILAN TÜRK GÖÇLERİ

Orta Asya'dan Yapılan Türk Göçlerinin Nedenleri

- * Kuraklık
- * Salgın hastalıklar ve hayvan hastalıkları
- * Otlak ve tarım alanlarının azalması
- * Yaşanılan toprakların artan nüfusa yetmemesi
- * Türk boyları arasındaki mücadele
- * Dış baskılar (Çin ve Moğol baskısı)
- * Türk boylarının birbirlerine bağlılığı (Göç eden bir boyu diğer boyların takip etmesi)
- * Yeni yurtlar edinme düşüncesi (Fetih arzusu)
- * Türklerin bağımsızlıklarına düşkün olması (Diğer devletlerin egemenliğine girmektense göçü tercih etmeleri)

Orta Asya'dan Yapılan Türk Göçlerinin Sonuçları

- * Orta Asya'dan göç eden Türkler; Anadolu, Suriye, Orta Avrupa ve Sibirya'ya yerleştiler.
- * Değişik bölgelere göç eden Türkler farklı kültürleri etkilediler ve kendileri de o kültürlerden etkilendiler.
- * Göç ettikleri yerlerde Türkler değişik adlarla devletler kurdular (Avrupa Hun, Osmanlı, Selçuklu vb.).
- * Göç ettikleri bölgelerde devlet yönetimi ve askeri teşkilatlanma açısından başka devletlere örnek oldular.

İSLAM TARİHİ VE UYGARLIĞI

İslamiyet öncesi Arabistan'da “Siyasi Durum”

- * Siyasi birlik sağlanamamıştır.
- * Main, Seba, Himyeri, Nebat, Gassani vb. devletler kurulmuştur.
- * Coğrafi yaşam şartları ve kabilecilik anlayışından dolayı; uzun süreli, güçlü bir devlet kurulamamıştır.

İslamiyet öncesi Arabistan'da “Sosyal Hayat”

- * Yaşam biçimine göre “**medeni**” ve “**bedevi**” olarak ayrılırlardı.
- * Kabilecilik yaygındı, kabileler arası savaşlar ve kan davaları görülürdü.
- * Kabile ve aile içi bağlar çok güçlüydü.
- * Erkek egemen bir yaşam vardı.
- * Sınıfsal ayrımlar vardı. (zengin-fakir, Efendi-Köle vs.)

İslamiyet öncesi Arabistan'da “Ekonomik Hayat”

- * Hicaz, Medine gibi su kaynaklarının olduğu yerlerde tarım yapılabilirdi.
- * Mekke ekonominin de merkezi idi.
- * Mekke çevresinde ve Ukazda panayırılar düzenlenirdi.
- * Şehirlerde; ticaret yaygındı.
- * Göçebeler (Bedevi) ise, hayvancılık yaparlardı.

❖ **Bedevi :** Arabistan yarımadasında, “çölde yaşayan konar-göçerlere verilen ad”.

❖ **Medeni :** Arabistan yarımadasında, “şehirde yaşayanlara verilen ad”.

İslamiyet öncesi Arabistan'da “Din Ve İnanış”

- * Dini açıdan; inanış birliği yoktur.
- * Putperestlik inancı yaygındır.
- * Putlar her yıl “haram aylar”da ziyaret edilirdi
- * Hristiyanlık, Yahudilik, Haniflik, Zerdüştlük ve diğer bazı inanışlar da vardır.

İSLAMİYETİN DOĞUŞU VE YAYILIŞI

İslam Tarihi'nde, ilk Müslümanlar (ilk inananlar) olarak kabul edilen kişiler

- * Hz. Hatice
- * Hz. Ali
- * Hz. Zeyd
- * Hz. Ebubekir

HİCRET VE MEDİNE İSLAM DEVLETİ (622)

- ❖ **Hicret :** Müslümanların; baskı, şiddet ve işkenceden kurtulmak için 622 yılında Mekke'den Medine'ye 622 yılında yaptıkları, zorunlu göç olayıdır.
- ❖ **Muhacir :** Hicret Olayında, Mekke'den Medine'ye göç edenler.
- ❖ **Ensar:** Hicret olayında Mekkelileri karşılayan Medineliler.

Hicret'in Sonuçları

- * Müslümanlar, Mekke'deki baskı ve işkenceden kurtulmuş ve ibadetlerini serbestçe yapma imkanına kavuşmuştur.
- * İslamiyetin yayılması hızlanmıştır.
- * “Medine İslam devleti”nin temelleri atılmıştır.
- * Bu olay, Hicri takvimin başlangıcı sayılmıştır (Hz.Ömer döneminde).

HZ. MUHAMMED DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARI

- 624-Bedir Savaşı :** Müslümanlar ile Mekkeliler arasında yapılan ilk savaş ve “Müslümanların ilk zaferidir”.
- 625-Uhud Savaşı :** Müslümanların da kayıplar verdiği bir savaştır.
- 627-Hendek Savaşı :** Bu savaş Mekkelilerin son saldırı savaşıdır, bu savaştan sonra Müslümanlar saldırıya geçmişlerdir.
- 628-Hudeybiye Barışı :** Mekke müşrikleri, bu antlaşma ile “Müslümanların varlığını hukuken tanımıştır”.
- 629-Hayber Kalesinin Fethi :** Yahudiler Müslümanlar için bir tehlike olmaktan çıkarıldı.
- 629-Mute Savaşı :** Müslümanların, Bizans ile yaptığı “ilk savaş” olması açısından önemlidir.
- 630-Mekke'nin Fethi :** Mekke putlardan temizlenmiş ve Müslümanların en önemli merkezlerinden biri olmuştur.
- 630-Huneyn Savaşı :** Putperestler yenilgiye uğratılmıştır.
- 630-Taif Seferi :** Bu seferden sonra Taif liler Müslüman olmuştur.
- 631-Tebük Seferi :** Bizans'ın, Arabistan'a doğru sefere çıktığı söylentisi üzerine yapılan seferdir. Bu haber asılsız çıkmıştır.
- 632-Veda Haccı (Veda Hutbesi) :** Peygamberimizin yaptığı son haccı, ve Müslümanlara seslendiği son hutbesidir.

DÖRT HALİFE DÖNEMİ (632-661)

- ❖ **Halife:** Peygamberimizin vefatından sonra İslam devletinin başına geçen ve devleti yöneten kişiye denir. Bu devlet başkanlığı makamına da “halifelik” denir.

HZ.EBUBEKİR DÖNEMİ (632-634)

- * Müslümanların önde gelenleri tarafından seçimle **ilk halife** seçilmiştir.
- * Hz.Muhammed'in vefatından sonra çıkan karışıklıkları önleyerek devlet düzenini tekrar sağlamıştır.
- * Yalancı (sahte) peygamberleri ortadan kaldırmıştır.
- * **Arabistan dışına ilk fetihler** yapılmıştır.
- * Bizans ile yapılan "**Yermük Savaşı**" ile Suriye'nin bir kısmı fethedilmiştir.
- * **Kuran-ı Kerim, Kitap haline getirilmiştir.**
- * Zekat vergisi toplanmıştır.

HZ. ÖMER DÖNEMİ (634-644)

- * Bizans ve Sasaniler ile savaşlar yapılarak; **Irak, İran, Suriye, Filistin, Kudüs** ve **Mısır** gibi yerler alındı.
- * **Yukarı Mezopotamya, Azerbaycan** ve **Harosan** fethedildi.
- * Hz. Ömer döneminde "Devlet Örgütlenmesi" alanında birçok düzenleme yapılmıştır.
- * Ülke toprakları **eyaletlere** bölünerek her birinin başına "**valiler**" atanmıştır.
- * "**İlk düzenli ordu**" ve "**ordugah şehirleri**" kurulmuştur.
- * Adalet sistemi oluşturularak, her eyalete bir "**Kadı**" atanmıştır.
- * "**İkta sistemi**" ilk kez oluşturulmuştur.
- * İlk devlet hazinesi olan "**Beytül Mal**" kurulmuştur.
- * 1639 yılında "**Hicri Takvim**" hazırlanmıştır.
- * "**Askeri posta**" teşkilatı kuruldu.
- * Vergiler sistemli hale getirildi.

HZ. OSMAN DÖNEMİ (644-656)

- * **Kıbrıs** ve **Rodos Adası** ile **Trablusgarp** ve **Tunus** fethedilmiştir.
- * Kafkasya aşılarak Hazar Türkleri ile bu dönemde savaşmışlardır.
- * "**İlk İslam donanması**" kurulmuştur.
- * Bizans ile "**Zatüs Zavari**" adıyla bilinen **ilk deniz savaşlarını** yapmışlardır.
- * "**Müslümanlar arasındaki ilk karışıklıklar**" yaşanmaya başlamıştır.
- * **Kuran-ı Kerim çoğaltılarak**, önemli merkezlere gönderilmiştir.
- * Hz.Osman'ın kendi akrabalarını önemli görevlere ataması, diğer Müslümanların tepkisine sebep olmuştur.
- * Kendisine muhalif bir grup tarafından şehit edilmiştir.

HZ. ALİ DÖNEMİ (656-661)

- * Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Hz.Ali halife seçilmiştir.
- * Halifeliği bazı Müslüman gruplar tarafından kabul edilmemiştir.
- * Bu dönem, karışıklıkların arttığı bir dönem olmuştur.
- * Hz.Ayşe ve taraftarları ile "**Cemel Savaşı (Deve olayı)**" yapılmıştır.
- * Halifeliğini kabul etmeyen Şam valisi Muaviye ile "**Sıffin Savaşı**"nı yapmış ancak karışıklıkları önleyememiştir.
- * Sıffin Savaşı'ndan sonra "**Hakem Olayı**" yaşanmış ve bu olay sonucunda Müslümanlar üç gruba ayrılmıştır.

1) Hz. Ali taraftarları (Şiiler)

2) Muaviye taraftarları (Emeviler)

3) İkisine de karşı olanlar (Hariciler)

- * Başkent "**Kufe**"ye taşınmıştır
- * Hz.Ali, Hariciler tarafından şehit edilmiştir.
- * Hz. Ali'nin ölümü ile Dört halife dönemi sona ermiş, Emeviler dönemi başlamıştır.

EMEVİLER DÖNEMİ (662-750)

- * Muaviye, Hz. Ali'nin ölümünden sonra halife olarak devam etmiştir.
- * Muaviye ölmeden önce oğlu “Yezid” halife ilan etmiştir. Böylece Emeviler Dönemi'nde, **halifelik babadan oğula geçmiş (saltanata dönüşmüştür)**.
- * Emeviler, İstanbul'u 668 ve 671'de iki kez kuşatmış ancak alamamışlardır.
- * Yezid ile Hz. Hüseyin taraftarları arasında 680 yılında “**Kerbela Olayı**” yaşanmıştır.
- * Kerbela olayından sonra Müslümanlar “**Şiiler ve Sünniler**” olarak iki ayrı mezhebe ayrılmışlardır.
- * Yezid döneminde “**Fas**” ve “**Cezayir**” fethedilmiştir.
- * Abbasilerin en parlak dönemleri “**Abdumelik**” ve “**I. Velid**” dönemleridir.
- * Emeviler; Akdeniz’i aşarak 711’de “**Kadiks Savaşı**”nda İspanyolları yenerek, İspanya’yı fethetmiş ve buraya “**Endülüs**” adını vermişlerdir.
- * Avrupa’da ilerlemek isteyen Emeviler 732’de Franklar ile “**Puvatya Savaşı**”nı ancak yenilerek geri çekilmişlerdir. Böylece Müslümanların Avrupa’daki ilerleyişi durmuştur.
- * Emeviler; Türkistan bölgesi için “Türgişler” ile de savaşmışlardır.
- * Türkler ile yapılan savaşlar ve Arap milliyetçiliği politikası yüzünden Türklerin İslamiyeti kabul etmesi gecikmiştir.
- * Emeviler; Arapları üstün gören “**Arap Milliyetçiliği**” politikasını izlemişlerdir.
- * Arap Milliyetçiliği politikası sonucunda Emevilerde halk dört gruba ayrılmıştır:

- 1) Müslüman Araplar (**Emeviler**)
- 2) Müslüman olmayan Araplar (**Mevali**)
- 3) Müslüman olmayanlar (**Zimmi**)
- 4) Köleler

Emevilerin Yıkılış Sebepleri

- * Arap milliyetçiliği politikasından dolayı Arap olmayanlara değer vermemeleri
- * Devletin önemli görevlerine kendi soyundan olanları getirmeleri
- * Devletin geniş sınırlara ulaşmasından dolayı yönetimin zorlaşması ve çıkan karışıklıklar
- * Arap olmayanların Emevilere karşı bir tutum takınmaları
- * Abbasilerin ve Şiilerin Emeviler aleyhinde çalışmaları
- * Fetihlerin durması.

Emevi Devleti Kültür Ve Uygarlığı

- * Emeviler döneminde başkent “**Şam**” oldu.
- * Halifeliğin güvenliğini sağlamak amacıyla “**Muhafız Birliği**” kuruldu.
- * “**Abdumelik**” döneminde “**İlk İslam parası (dinar ve dirhem adıyla)**” bastırıldı.
- * “**Abdumelik**” döneminde “**Arapça**” resmi dil oldu ve resmi yazışmalarda Arapça zorunlu hale getirildi.
- * Emeviler sanat alanında, çok daha gelişmiş bir “İslam Sanatı” oluşturdular.

ABBASİLER DÖNEMİ (750-1258)

- * Emevilerin hanedanının devrilmesi ile halifelik Abbasilere geçmiştir.
- * Abbasilerin ilk halifeleri “**Ebul Abbas Abdullah**” tır.
- * Abbasiler döneminde “**Bağdat**” başkent yapılmıştır.
- * Bu dönemde Bağdat’ta “**Darül Hikme**” adıyla bilim merkezleri açılmış ve bilimsel gelişmeler arttırılmıştır.
- * Abbasiler zamanında “**Vezirlik**” makamı oluşturuldu.
- * İlk olarak Hz. Ömer zamanında kurulan divan örgütü geliştirilmiş ve çeşitli konuların görüşüldüğü farklı divanlar oluşturulmuştur.
- * Abbasilerdeki divanlar ve görevleri şunlardır:
 - 1) **Divan-ı İnşa**: Yazı işlerini yürütmek
 - 2) **Divan-ı Ceyş**: Askerlik işlerini yürütmek
 - 3) **Divan-ı Mezalim**: Adalet işlerini yürütmek
 - 4) **Divan-ı Beytül Mal**: Mali (parasal-ekonomik) işleri yürütmek
- * Abbasiler; Arap milliyetçiliği politikası izlememiş ve Arap olmayan milletlere hoşgörü ile davranmışlardır.
- * Türkler “**Talas Savaşı**”nda (751) Abbasilere yardım etmiştir. Bu savaştan sonra **Abbasiler ile Türkler arasında iyi ilişkiler yaşanmış ve Türkler İslamiyet’i kabul etmişlerdir.**
- * Türkler Abbasilerin ordusunda ve önemli makamlarında görev almışlardır.

- * Abbasiler Türkleri yerleştirmek için “Samarra” şehrini kurmuşlardır.
- * Abbasiler Bizans sınırında “avasım” adı verilen şehirler kurmuştur.
- * Abbasilerin zayıflamasıyla toprakları üzerinde küçük devletler kurulmuştur. Bu devletlere “Tavaif-i Mülük” adı verilir.
- * Abbasiler 1258’de Moğollar tarafından yıkılmıştır.

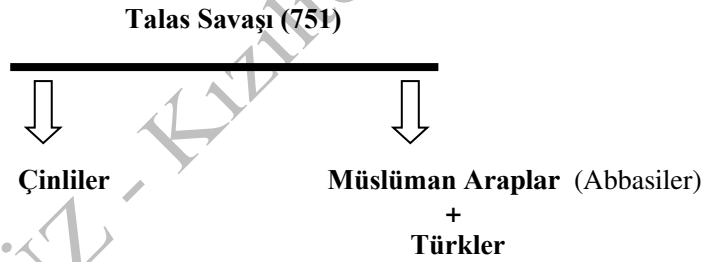
İLK İSLAM DEVLETİ’NİN BAŞKENTLERİ

- İlk Dönemlerde : **Medine**
- Hz.Ali Döneminde : **Kufe**
- Emeviler Döneminde : **Şam**
- Abbasiler Döneminde : **Bağdat**

İSLAMİ BİLİMLER

- TEFSİR:** Kuran-ı Kerim’i açıklama ve yorumlama bilimidir. Bu bilimle uğraşanlara “Müfessir” denir.
- HADİS:** Hz. Muhammed’in söz ve davranışlarını inceleyen bilimdir. Bu bilimle uğraşanlara “Muhaddis” denir.
- FIKİH:** İslam hukudur. Bu bilimle uğraşanlara “Fakih” denir.
- KELAM:** Allah’ın birliğini, sıfatlarını akıl ve mantık yolu ile açıklayan bilimdir.
- TASAVVUF:** Allah’a kalp yolu ile yakınlaşmayı amaç edinen bilimdir. Bu bilimle uğraşanlara “Mutasavvıf” denir.

TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULÜ

Savaşın Sebebi: Çinlilerin Orta Asya’da hakimiyet kurmak istemesi.

Savaşın Sonuçları Ve Önemi:

- * Türkler bu savaştan sonra İslamiyet’i kabul etmeye başladılar.
- * Orta Asya’nın Çin egemenliğine girmesi ve Çinlileşmesi engellenmiştir.
- * Türkler bu savaştan sonra Semerkant’ta bir kağıt fabrikası kurdular. Böylece Kağıt yapımı ilk kez Çin dışında da yapılmaya başlanmıştır.
- * Bölgedeki ticaret yollarının denetimi Müslümanların kontrolüne girmiştir.

TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABUL ETME NEDENLERİ (Göktanrı İnancı ile İslam Dini Arasındaki Benzerlikler)

- * Her iki inanışta da “öteki dünya” inancının olması. (Cennet ve Cehennem / Uçmağ ve Tamu)
- * Her ikisinin de “tek tanrılı” dinler olması
- * İslamiyet öncesi inanışta temizliğe önem verilmesi, İslamiyetteki “temizlik imandandır” anlayışının olması
- * İslamiyet öncesi inanışta hırsızlık ve yalancılığın suç olması, İslamiyette ise bunların günah sayılması
- * Her iki inanışta da “din adamlarının ayrıcalığının olmaması”, bir ruhban sınıfının oluşmamış olması
- * Her iki inanışta da “sınıfsal ayrımların olmaması”.
- * Her ikisinde de cihat (fetih) anlayışının var olması.

- ❖ **Uçmağ :** İslamiyet öncesi Türk inanışında, ölümden sonra iyi insanların gideceği yer, “cennet”.
- ❖ **Tamu :** İslamiyet öncesi Türk inanışında, ölümden sonra kötü insanların gideceği yer, “cehennem”.

TÜRKLERİN İSLAM DÜNYASINA HİZMETLERİ

- * Türkler, Abbasiler döneminde İslam devletini Bizans'a karşı korudular.
- * Gazneliler döneminde İslamiyet Hindistan'a kadar ulaştı.
- * Büyük Selçuklu devleti döneminde İslam dünyasının koruyucusu oldular ve İslamiyetin Anadolu'da yayılmasını sağladılar.
- * Türkiye Selçukluları döneminde, Haçlı seferlerine karşı önemli başarılar elde ettiler.
- * Osmanlılar döneminde, İslam dünyasının lideri oldular ve İslam dininin Balkanlarda yayılmasını sağladılar.
- * İslam medeniyetine katkı yaparak bu medeniyetin temel taşlarından biri oldular.
- * İslam medeniyetine hizmette bulunan İslam Alimleri ve bilim adamlarını desteklediler, korudular.
- * Hakim oldukları yerlerde, İslam kültürüne özgü eserler yaptılar veya yaptırdılar

MISIR'DA HAKİMİYET KURAN TÜRK DEVLETLERİ

* Tarihte Mısır'da hüküm sürmüş beş Türk devleti vardır. Bu devletler şunlardır:

- 1- Tolunoğulları
- 2- İhşidiler/Akşitler
- 3- Eyyubiler
- 4- Memluklar
- 5- Osmanlılar

TOLUNOĞULLARI (868-905) :

- * Mısır'a vali olarak atanan Tolunoğlu Ahmet tarafından kurulmuştur.
- * Mısır'da kurulan ilk Türk Devleti'dir.
- * 905 yılında "Abbasiler" tarafından yıkılmıştır.

İHŞİDİLER/AKŞİTLER (935-969) :

- * Mısır'a vali olarak atanan Muhammed bin Toğaç tarafından kurulmuştur.
- * Mısır'da kurulan ikinci Türk Devleti'dir.
- * 969 yılında "Fatımiler" tarafından yıkılmıştır.

KARAHANLILAR (840-1212)

- * Orta Asya'da kurulan ilk Türk-İslam devletidir.
- * 840'ta Uygurların yıkılmasıyla burada; Karluk, Yağma, Çiğil gibi Türk boylarının birleşerek kurdukları bir devlettir.
- * Kurucusu; "Bilge Kül Kadirhan" dır.
- * "Satuk Buğra Han" döneminde İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Satuk Buğra Han, bundan sonra "Abdülkerim" adını almıştır.
- * İslamiyet'i kabul etmelerine rağmen Türk kültürünü korumayı başarmışlar ve Türkçeyi resmi dil olarak kabul etmişler.
- * "Hakaniye Türkçesini" kullanmışlardır.
- * Karahanlılar ticareti geliştirmişler ve "Ribat" adını verdikleri kervansaraylar yapmışlardır.
- * İlk Türk-İslam eserleri bu dönemde yazılmıştır. Bu eserler ve yazarları şunlardır;

Yazar	Eser
Yusuf Has Hacib	Kutadgu Bilig
Kaşgarlı Mahmut	Divan-ı Lügatit Türk
Edip Ahmet	Atabetül Hakayık
Ahmet Yesevi	Divan-ı Hikmet

- * Zayıflayan Karahanlılar Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmış, daha sonra da yıkılmıştır.

GAZNELİLER (963-1187)

- * Bugünkü Afganistan topraklarında, Gazze şehri başkent olmak üzere, “Alp Tigin” tarafından kurulmuştur.
- * En parlak dönemleri “Gazneli Mahmut dönemidir”.
- * Gazneli Mahmut; Hindistan’a 17 sefer yaparak İslamiyet’i buralara kadar yaymıştır.
- * Gazneli Mahmut; Abbasi Halifesini Şii Büveyhoğulları’nın baskısından kurtarmıştır. Bunun üzerine halife olan “Sultan” unvanını vermiştir.
- * Türk tarihinde “Sultan” unvanını kullanan ilk hükümdar Gazneli Mahmut olmuştur.
- * Gazneli Mahmut’un ölümünden sonra devlet eskisi kadar iyi yönetilmedi ve 1040’ta Büyük Selçuklu Devleti ile yaptıkları Dandanakan Savaşı’nı kaybederek yıkılış sürecine girdiler.
- * 1187’de Afganistan’daki yerli bir halk olan “Gurlular” tarafından yıkıldılar.

Dandanakan Savaşı – 1040

Savaşın Sonuçları ve Önemi:

- * Gazneliler zayıflayarak yıkılış sürecine girdi.
- * Büyük Selçuklu Devleti resmen kuruldu.
- * Selçukluların Batıya (Anadolu’ya) olan ilerleyişleri hızlandı.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- * Selçukluları kuran Türkler Oğuzlardan gelmektedir.
- * Selçuk Bey’in önderliğindeki Selçuklular Oğuz Yabgu devletinden ayrılarak Batı’ya doğru göç etmişlerdir.
- * Özellikle Gaznelilerin topraklarında yerleşecek yer arayan Selçuklular, Gaznelilerle yaptıkları bazı mücadeleler sonucunda, son olarak 1040’ta Gaznelilerle yaptıkları Dandanakan Savaşını kazanarak bağımsızlıklarını ilan ettiler.
- * Yavaş yavaş Anadolu’ya akınlar yapan Selçuklular 1048’de Bizans ile “Pasinler Savaşı” yapmışlardır.

Pasinler Savaşı (1048)

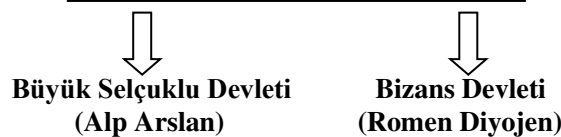

Savaşın Önemi: Türklerin Bizans ile yaptıkları ilk savaştır.

- * Tuğrul Bey, Abbasi halifesini baskı altına alan Şii Büveyhoğullarını yıkarak halifeyi bu baskıdan kurtarmıştır (1055). Bu olaydan sonra halife Tuğrul Bey’e “Doğu ve Batının Sultanı” unvanını vermiştir.

NOT: Bu olay ile Büyük Selçuklu Devleti; İslam dünyasının lideri durumuna gelmiş ve İslam dünyasının koruyuculuğunu üstlenmiştir.

Malazgirt Savaşı (1071)

Savaşın Sebepleri:

- * Bizans’ın Anadolu’ya yapılan Türk akımlarından rahatsız olması ve Türklerin Anadolu’ya yerleşmelerini engellemek istemeleri.

Savaşın Sonuçları (Önemi):

- *Anadolu kapıları Türklere açıldı. Bu savaştan sonra Türkler, yoğun olarak Anadolu'ya göç etmeye başladılar.
- *Anadolu'da "Türkiye Tarihi" başladı.
- *Anadolu'da ilk Türk beylikleri kuruldu.
- *Hristiyan Bizans'ın İslam dünyası üzerindeki baskısı sona erdi.
- *Türklerin Batı'ya ilerleyişleri üzerine Bizans'ın Papa'dan yardım isteği, Haçlı Seferlerine sebep oldu.

NOT: **Büyük Selçuklu Devletinin en parlak oldukları dönem "Melikşah Dönemi" dir.**

Fetret Devri ve Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılması

- * Nizamülmülk'ün ardından Melikşah'ın ölmesi Selçuklularda bir fetret (kargaşa, bunalım) döneminin yaşanmasına yol açtı (1092-1118). Bunun sonucunda kardeşler (Berkyaruk, Muhammed Tapar, Mahmut, Sencer) arasında taht kavgaları başladı.
- * Yaşanan taht kavgaları Selçukluların zayıflamasına yol açtı.
- * Sultan Sencer taht kavgasına karışan kardeşlerini yenerek fetret devrine son verdi.
- * Karahanlıları yendikten sonra Gaznelilerle önemli savaşlar yaptı.
- * Sultan Sencer'in ölümü ile Büyük Selçuklu Devleti de yıkılmış oldu (1157).
- * Katvan Savaşı ve Oğuz İsyanı dışında Selçukluların yıkılmasında etkili olan diğer nedenler şunlardır;

Büyük Selçuklu Devleti'nin Yıkılmasının Nedenleri

- *Haçlı Seferleri.
- *İç ayaklanmalar ve Taht kavgaları.
- *Doğudan gelen Moğol saldırıları.
- *Batınilerin yıkıcı çalışmaları.
- *Abbasi Halifelerinin egemenlik gücünü geri almak için yaptığı olumsuz çalışmalar.
- *Atabeylerin, devletin zayıflamasıyla bağımsızlıklarını ilan etmeleri.
- *Yönetime küstürülen Oğuzların isyanı.
- *Haçlı seferlerinin başlaması.

Bütün bu gelişmeler sonucunda ülke toprakları paylaşıldı ve bu topraklar üzerinde birçok devlet ve atabeylik kuruldu.

Büyük Selçuklu Devleti Üzerinde Kurulan Devletler Ve Atabeylikler

KURULAN DEVLETLER

- *Irak ve Horasan Selçukluları (1119-1194)
- *Kirman Selçukluları (1048-1187)
- *Suriye Selçukluları (1069-1118)
- *Türkiye Selçukluları (1077-1308)

ATABEYLİKLER

- *Salgurlular (Fars Atabeyliği, 1147-1284)
- *İldenizogulları (Azerbaycan Atabeyliği, 1146-1225)
- *Beg-Teginogulları (Erbil Atabeyliği, 1146-1232)
- *Börililer (Şam Atabeyliği, 1128-1154)
- *Zengiler (Musul-Halep Atabeyliği, 1127-1259)

- ❖ **Melik:** Hükümdarın oğlu.
- ❖ **Atabey:** Hükümdarın oğlunu eğiten kişi.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNDE KÜLTÜR VE MEDENİYET

HÜKÜMDAR VE GÖREVLERİ:

-Karahanlılarda hükümdar han, hakan unvanlarıyla anılırken, Gaznelilerde hükümdarlara sultan denilirdi. Büyük Selçuklu Devletinde ise sultan unvanı ilk kez Tuğrul Bey tarafından kullanıldı.

-Adaleti sağlamak, halkı refah ve huzur içinde yaşatmak, ülke topraklarını korumak ve genişletmek hükümdarın temel görevleri idi.

-Türk-İslam devletlerinde; Hükümdarların Bağımsızlık Sembolleri (Alametleri) şunlardı:

***Hutbe okutmak**, ***Para bastırmak**, ***Çetr** (hükümdar şemsiyesi), ***Otağ** (hükümdar çadırı) ***Tuğ**, ***Sancak**, ***Nevbet** (Davul), ***Mühür**, ***Taht** (hükümdar koltuğu)

HÜKÜMET:

-Selçuklularda devlet işleri;

- * -Mali, siyasi, askeri, vb. bütün devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı yere “**Büyük Divan**” denilirdi.
- * -Devletin mali işlerine “**İstifa Divanı**”,
- * -İç ve dış yazışmalara “**Tuğra Divanı**”,
- * -Askerlik ile ilgili işlere “**Arz Divanı**”,
- * -Adli ve idari işlerinin denetimine “**İşraf Divanı**” bakardı.
- * -“**Niyabet-İ Saltanat Divanı**”, hükümdar merkezde (başkentte) olmadığı zamanlarda devlet işlerine bakan divandı.

SARAY TEŞKİLATI:

- *Selçuklularda hükümdar, ailesi ve hükümdarın emrinde olan kişilerin yaşadığı yere saray denirdi.
- *Saray teşkilatında hükümdarın şahsi işlerine bakan görevliler vardı. Bunlar arasında en büyük mertebe haciplikti.
- *Hacip, vezirden sonra gelen kişiydi ve sarayın bütün işlerinden sorumluydu.
- *Sarayda bulunan görevlilerden bazıları ve sorumlu oldukları işler şunlardır;

Emir-i ahur: Sultanın atlarının ve saraydaki diğer hayvanların bakımını yaptırdı.

Emir-i candar: Hükümdarın elbiseleriyle ilgilenirdi.

Serhenk: Törenlerde ve hükümdarın seyahatlerinde yol düzenini sağladı.

Emir-i silahtar: Törenlerde sultanın silahlarını taşır, silah bakım ve onarımına bakardı.

HUKUK:

- *Selçuklularda hukuk, şeri ve örfi hukuk olmak üzere ikiye ayrılırdı.

1-Şeri Hukuk: Bu hukukun temelini İslam dininin kuralları oluştururdu. Şeri hukukla ilgili davalara “kadılar” bakardı. Baş kadıya “Kadi’l Kudat” denilirdi. Evlenme, boşanma, miras, nafaka ve ticari anlaşmazlıklar şeri mahkemelerde sonuca bağlanırdı. Kaynağı “Kur’an-ı Kerim”.

2-Örfi Hukuk: Devlet kurumlarının çalışması düzenleyen ve temelini eski Türk geleneğinden alan hukuk kurallarıdır. Bu mahkemenin başkanına “Emir-i Dad” denirdi. Kaynağı “Türk Töresi”. Selçuklularda ülke toprakları dört bölüme ayrılırdı.

TOPRAK SİSTEMİ:

1- Has Arazi: Bu topraklar ve bunlardan elde edilen vergiler sultana, ailesine ve yakınlarına verilirdi.

2- İktâ Arazi: Bu topraklar devlete yaptıkları belli bir hizmet ve görev karşılığında meliklere, emirlere, valilere, komutanlara ve sipahilere verilirdi. İktâ sahipleri devletten maaş almaz, kendilerine verilen topraklardan topladıkları vergilerle geçinirlerdi. İktâ sahipleri elde ettikleri gelirlerin belli bir kısmıyla asker yetiştirirlerdi.

3-Mülk Arazi: kişilere ait topraklardır. Bu topraklar sahibi tarafından satılabilir, çocuklarına miras olarak bırakılabilirdi.

4-Vakıf Arazi: Bu arazilerin gelirleri dini ve sosyal kurumların yapılması, masraflarının karşılanması için ayrılırdı.

- ❖ **Fütüvyet (Ahi Teşkilatı):** Selçuklularda esnafın kendi aralarında birleşerek kurdukları dini-iktisadi teşkilat. Esnaf birliği.

ORDU TEŞKİLATI:

1- Hassa Askerler: hükümdara bağlı özel birliklerdi.

2- Guleman-ı Saray: çeşitli milletlerden alınarak sarayda özel olarak yetiştirilen birliklerdi.

3- Eyalet Askerleri: melik ve eyalet valilerinin denetiminde olan askeri birliklerdi.

4- Türkmenler: göçebe olarak Orta Asya’dan gelen Türkmenlerden oluşan birliklerdi.

5- İktâ Askerleri: devlet adamları ve iktâ sahiplerinin topraktan elde ettikleri gelirler karşılığında besledikleri askerlerdi.

6- Yardımcı Kuvvetler: Selçuklulara bağlı devlet ve beyliklerin savaş sırasında orduya gönderdiği birliklerdi.

BİLİM VE EĞİTİM:

Selçuklularda;

*Resmi dil ile edebiyat dili “Farsça”,

*Eğitim ve bilim dili “Arapça”,

*Halkın, saraydakilerin ve ordunun dili ise “Türkçe” idi.

* * * * *

KIZILTEPE İBN-İ SİNA MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

TARİH - 9 DERS NOTLARI

MURAT GÜNDÜZ

2023 – 2024

* * * * *

MURAT GÜNDÜZ - Kızıltepe İbr. İna METAL